

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیش از اینج فرستاد

قبالة تاريخ

نمونه‌هایی از اعلامیه‌ها، بیانیه‌ها، شب‌نامه‌ها، روزنامه‌ها و فوق‌العاده‌های

دولتی، حزبی، سیاسی، بازرگانی، فرهنگی

در

دوره مشروطیت

تا پایان سلطنت احمد شاه

www.adabestanekave.com

گردآوری شده از مجموعه‌های خصوصی

به کوشش

ایرج افشار

تهران-۱۳۶۸

انتشارات طلایه

www.adabestanekave.com

-
- نام: قبالة تاريخ
- گردآوری: ایرج افشار
- ناشر: انتشارات طلایه (۶۴۰۳۳۵۵)
- تیراژ: ۲ هزار نسخه
- لیتوگرافی: بزرگمهر
- چاپ: فجر اسلام
- صحافی: آزادی
- حروفچینی: مسعود
- چاپ اول زمستان ۶۸

یادداشت

تاریخ درست و بی غل و غش و دور از اوهام و خیالات و افسانه بافی آن است که به اسناد و مدارك عصری و صحیح متکی باشد. به همین مناسبت مجموعه ای از اعلامیه ها و بیانیه ها و اعلانیها و فوق العاده ها و گزارشهایی که در این اوراق در دسترس علاقه مندان به تاریخ دوره مشروطیت ایران گذاشته می شود به «قبالة تاریخ» نام گذاری شد تا بتواند گوشه هایی از تاریخ را مستند کند. در این مجموعه اسناد و مداركی چاپ شده است که هر يك از آنها چاپی است و مربوط به زمانی که آن سند در آن وقت صادر و منتشر شده است. آنها را بصورت عکسی در این مجموعه آورده ایم تا هیچ گونه تصرفی در متن وارد نشده باشد. چه بسا که همین اسناد به موقع نقل در کتابها و مراجع با تصرفاتی به چاپ رسیده و طبیعی است که اسناد به این مجموعه، موجب اطمینان مراجع کنندگان و محققان خواهد بود. برای آنکه نمونه تصرفها در اسناد دیده شود صفحه پایان کتاب دیده شود. اوراق این مجموعه را در طول مدتی نزدیک به سی سال فراهم ساخته ام و اکنون که آن را چاپ می کنم بدان قصد است که دارندگان چنین اوراقی را متوجه اهمیت و اعتبار و ارزشمندی آنها بنمایم تا نگذارند این گونه سندها از میان برود. امیدوارم اگر می توانند «فتو کپی» از آنها در اختیارم بگذارند تا بتوان جلدهای دیگری برین مجموعه افزود.

در ایران معمولاً مرسوم نیست که ورقه های چاپی روزگانی نگاه داری شود. آنها را می خوانیم و به دور می افکنیم. کتابخانه ها هم اهمیتی به آنها نداده اند. بهمین ملاحظه است که از اعلامیه های سیاسی، شب نامه ها و فوق العاده های روزنامه ها و دیگر اوراق و اسناد چاپی «ورقه ای» گذشته کمتر می توان اثری یافت. گاهی لای کتابی کهنه چنین اوراقی به دست می آید.

جز بی توجهی عمومی به این گونه آثار روزانه، علت دیگری هم موجب شده است که از چنین اعلامیه ها و گزارشهای سیاسی گذشته چیز چندانی در دست نیست و آن خشونت و اختناق و احتمال صدمات ناشی از وضع سیاسی مملکت بوده است. طبیعتاً دارندگان و خوانندگان این گونه اوراق برای حفظ حیثیت و دوام آسایش خاطر خود از نگاه داری آنها پرهیز داشته اند. بنابراین نوع موانع است که چنین اوراقی کمیاب و دیرباب است و هر چه از آنها به دست آید مغتنم و گرانقدر است.

اوراق غیر سیاسی هم از چنان عواقبی به دور نمانده است زیرا همگان آنها را «عادی» و «مصرفی» در زمان انتشار می دانسته اند و پس از اطلاع و آگاهی بر مطلب آنها حفظ آنها را ضروری نمی دانسته اند. مانند آگاهیهای انتخاباتی، افتتاح مؤسسات (از جمله مدرسه ها)، اسفا! کتابخانه ملی که ملزم به نگاهبانی اوراق چاپی است هیچگاه در صدد چنین خدماتی نبوده. اوراقی که در این مجموعه چاپ شده است از چند مجموعه به دستم افتاده و بیشتر آنها را از میان اوراق سید حسن تقی زاده (که همسرش عطیه تقی زاده در اختیارم گذارد)، صادق منششارالدوله (که فرزندش مرحوم مهندس علی صادق در اختیارم گذارد)، رکن الممالک سنجر (که آقای عبدالحمید کسمایی در اختیارم گذارد)، کریم آقاجانی، دکتر اصغر مهدوی، ناصر دفتر روائی (که آقای بهزاد رزاقی در اختیارم گذارد)، مهدی نوائی منشی باشی ملقب به علیم السلطنه (که آقای منصور منصور فسانی در اختیارم گذارد)، حجة الاسلام سید محمد جزایری، علی مشار، علی طباطبائی، پرویز حکیمی، دکتر تقی رضوی، احمد شاهد و پدرم جدا کرده و در چند بخش در این مجموعه مندرج ساخته ام.

سیدحسن تقی‌زاده خود مجموعه‌ای از شب‌نامه‌های دوره انقلاب مشروطیت گردآوری کرده و آنها را به کتابخانه مجلس شورای ملی داده بود. باید امید داشت که آن کتابخانه نسبت به چاپ آن اقدامی بنماید. زیرا صورت‌هایی که از شب‌نامه‌ها در کتب چاپ شده دقیق نیست و بسیاری از آنها تا کنون چاپ نشده مانده است.

موقعی که مجموعه روزنامه‌های قدیمی گردآوری مرحوم محمد رضانی به لطف و توجه آقای بارفتنی (مدیر کتابفروشی شمس) برای کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران خریداری شد بعضی از اعلامیه‌ها و فوق‌العاده‌ها لابلای آنها پیدا شد که به کوشش آقای حسن سلطانی (مسئول گرامی آن اوقات در بخش نشریات ادواری فارسی آن کتابخانه) در لفافه‌های جداگانه نگاهبانی می‌شد. البته سزاوار است که کتابخانه نسبت به چاپ آنها بصورت مجموعه‌ای اقدام کند تا از تصاریف معمول روزگار و تصرفات احتمالی و غیرعادی برکنار بماند.

به منظور آنکه هویت و مضامین اسناد مشخص و هماهنگ باشد تا حدی که مناسبت داشت آنها را به بخش‌های متناسب تقسیم بندی کرده‌ام و دریا زده بخش چاپ شد.

ایرج افشار

تهران، نهم آذرماه ۱۳۶۸

بخش اول

اوراق و اعلامیه‌های دولتی و امور عمومی

- ۱ و ۲ - دو تصویر چایی از جنگ هرات و مواضع و سنگرهای قشون ایران (در سال ۱۲۷۳ قمری). اصل این دو قطعه متعلق به حجة الاسلام آقای سید محمد جزایری بود و اینک در کتابخانه مرکزی دانشگاه اهواز است.
- ۳ - فتحنامه قاری قلعه در عهد حکومت حشمةالدوله امیر جنگ در خراسان (از سال ۱۲۸۶ قمری). مرحمتی محسن فرزانه.
- ۴ - مدح ناصرالدین شاه از محمد حسین ادیب اصفهانی (ذکاء الملك) به مناسبت بازدید شاه از دارالطباعة در سال ۱۲۹۰ قمری.
- ۵ - تذکره افراد عساکر دولت علیه ایران در سال ۱۲۹۲ قمری.
- ۶ - صورت اسبان سوقانی که در حضور مبارک می‌دوند در سال ۱۲۹۹ قمری.
- ۷ - خطاب مظفرالدین شاه به علماء و دستوربه امین السلطان درباره تأسیس عدالتخانه دولتی در سال ۱۳۲۳ قمری بر اساس پیغامهای علما (از روی چاپ ژلاتینی). از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۸ - فرمان مظفرالدین شاه در بارة تهیه نظامنامه مجلس شورای ملی مورخ ۱۴ جمادی الثانیة ۱۳۲۴ قمری (نسخه دارای مهر ضربی عبدالله قاجارست). مرحمتی دکتر اصغر مهدوی.
- ۹ - فرمان مظفرالدین شاه خطاب به وکلای مجلس شورای ملی در بارة تکالیفی که بر عهده دارند مورخ ۱۸ شعبان ۱۳۱۴ قمری. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۱۰ - فرمان محمد علی شاه در اجرای اصول قوانین اساسی و ابلاغ آن به حجج اسلام و مجلس شورای ملی مورخ ۲۷ ذی الحجة ۱۳۲۴ قمری. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۱۱ - دستخط مظفرالدین شاه و دستور محمد علی میرزا در بارة تشکیل مجلس شورای ملی. از اوراق مرحمتی آقای کریم آقاجانی.
- ۱۲ - اعلان عمومی همان فرمان با مقدمه‌ای برای «مشرکین» روزنامه.
- ۱۳ - ورقة اطلاعیه درباره فوت مظفرالدین شاه به امضای دبیر اداره، ادیب الممالک فراهانی.
- ۱۴ - اسامی اعضاء مجلس شورای ملی (دوره اول). چاپ مطبعة فاروس در ۱۳۲۵ قمری.
- ۱۵ - عریضة عده‌ای از انجمنهای تهران به مجلس شورای ملی که به دعوت «انجمن اصلاح» در ۲۸ جمادی الاخری ۱۳۲۵ تشکیل شده بود. چاپ مطبعة شرقی.
- ۱۶ - عریضة عده‌ای از رجال به محمد علی شاه برای قبول و اجرای اصول مشروطیت و فرمان مورخ ۱۸ شعبان ۱۳۲۵ قمری. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۱۷ - تلگراف به حکام ولایات درباره طرز وصول مالیات، که چون ترتیبات و قوانین وصول و ایصال مالیات معین نشده طبق قراری که ابلاغ می‌شود گرفته شود، مورخ ۲۹ ربیع الثانی ۱۳۲۵ قمری. چاپ شده در مطبعة شاهنشاهی. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۱۸ - تلگراف عده‌ای از رجال دولت به مناسبت آغاز سال دوم تأسیس مجلس شورای ملی توسط رؤسای تلگرافخانه‌ها به مردم ولایات در باب آن که میان هیئت دولت و اولیای ملت اتفاق وجود دارد و بیم ناامنی نیست. از اوراق مرحمتی کریم آقاجانی.

- ۱۹ - تلگراف و کلای آذربایجان از تهران به انجمن ملی آذربایجان راجع به توشیح قانون اساسی. از اوراق مرحمتی آقای کریم آقاجانی.
- ۲۰ - تلگراف علما مورخ (۱۲ شوال) و سواد دستخط محمدعلی شاه. مورخ ۲۴ شوال ۱۳۲۵ قمری. چاپ مطبعة شاهنشاهی. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۱۲ - فرمان محمدعلی شاه مورخ ۱۸ ربیع الثانی ۱۳۲۷ قمری برای نگارش نظامنامه انتخابات و تشکیل دوره دوم مجلس شورای ملی. چاپ مطبعة شاهنشاهی. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۲۲ - اعلان عبدالحسین میرزا فرمانفرما وزیر عدلیه اعظم در تحذیر مردم از دادن هرگونه مخارج و مهلتانه به مأمورین عدلیه، مورخ ۱۴ شعبان ۱۳۲۷ قمری. از اوراق مستشارالدوله صادق. چاپ مطبعة شاهنشاهی. همراه اعلان عبدالحسین میرزا فرمانفرما وزیر عدلیه اعظم در منع «مجاهد» و «ارباب نظام» از دخول به عدلیه با اسلحه. مورخ ۱۶ شعبان ۱۳۲۷ قمری. چاپ مطبعة شاهنشاهی. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۲۳ - فرمان محمدعلی شاه قاجار خطاب به صدراعظم برای تشکیل مجلس شورای ملی مورخ ۲۷ شعبان ۱۳۲۷ قمری. چاپ مطبعة شاهنشاهی. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۲۴ - اعلامیه سپهدار اعظم (محمدولی تنکابنی) وزیر جنگ و سردار اسعد (علیقلی بختیاری) وزیر داخله درباره مستعفی بودن محمدعلی شاه به علت پناهندن به سفارت روس و اعلام تشکیل «مجلس عالی فوق العاده» روز جمعه ۲۷ جمادی - الاخره ۱۳۲۷ در عمارت بهارستان و نصب احمد میرزا ولیعهد به پادشاهی و تفویض نیابت سلطنت به عضدالملک. چاپ مطبعة شاهنشاهی. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۲۵ - اعلان سردار اسعد و وزیر داخله راجع به آمدن احمد شاه از سلطنت آباد به دارالخلافه در روز ۲ رجب ۱۳۲۷ و جلوس و سلام در روز ۳ رجب در عمارت تخت مرمر و جشن و چراغانی در روزهای بعد. چاپ مطبعة شاهنشاهی. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۲۶ - اعلان عفو عمومی به امضای نایب السلطنه عضدالملک قاجار. چاپ مطبعة شاهنشاهی. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۲۷ - اعلان هیأت مدیره (موقتی) به شماره ۲۶۸ به مناسبت عفو عمومی و اخطار به اینکه هر کس از مجاهدین شهری یا غیر شهری، بختیاری یا غیر بختیاری متعرض اشخاص یا اموال آنان بشود دستگیر و طبق حکم محکمه نظامی مجازات سخت می شود. چاپ مطبعة شاهنشاهی. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۲۸ - اعلان انتخابات دوره دوم مجلس شورای ملی. چاپ شده در مطبعة دولتی به مدیریت حسین کمال السلطان. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۲۹ - فرمان انتخابات دوره سوم مجلس شورای ملی و دستور ناصرالملک نایب السلطنه در آن باره مورخ اول محرم ۱۳۳۰ قمری. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۳۰ - اعلان انتخابات دوره سوم مجلس شورای ملی به امضای عبدالمجید میرزا عین الدوله مورخ ۲۷ شعبان ۱۳۳۱ قمری. چاپ مطبعة دولتی به مدیریت حسین کمال السلطان. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۳۱ - اعلان انجمن نظارت مرکزی انتخابات دارالخلافه. چاپ مطبعة شاهنشاهی. به مدیریت عبدالله قاجار. از اوراق مستشارالدوله.
- ۳۲ - اعلان مراسم تاج گذاری و طرز تزیینات جشن آن به امضای ناصرالملک نایب السلطنه. از اوراق رکن الممالک. مرحمتی عبدالحمید کسمائی.

- ۳۳ - اطلاعیه درباره اجرای مراسم تاج گذاری احمدشاه موزخ ۴ ذی الحجه ۱۳۳۲ قمری.
- ۳۴ - فرمان احمدشاه قاجار راجع به اعلام بیطرفی ایران در جنگ بین المللی مورخ ۱۲ ذیحجه الحرام ۱۳۳۲ قمری.
- ۳۵ - اعلان افتتاح مجدد عدالتخانه مرکزی تبریز به امضای رکن الممالک رئیس کل عدلیه آذربایجان مورخ ۶ ذی قعدة ۱۳۳۳ قمری. از اوراق رکن الممالک، مرحمتی عبدالحمید کسمایی.
- ۳۶ - اعلان رکن الممالک رئیس کل عدلیه آذربایجان دائر بر اینکه مدار کار عدالتخانه بر اساس احکام شرع انور و نظامات و قوانین اداری مصوب علمای اعلام طراز اول است. از اوراق رکن الممالک، مرحمتی عبدالحمید کسمایی.
- ۳۷ - اعلان انتخابات دوره چهارم مجلس شورای ملی که توسط والی خراسان و سیستان (کامران میرزا) ۱۵ رجب ۱۳۳۵ در مطبعه خراسان به چاپ رسیده است.
- ۳۸ - بودجه مملکتی تنظیم سال ۱۲۹۹ شمسی. چاپ مطبعه تمدن تهران. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۳۹ - اعلامیه رضا فرمانده کل قوا بلافاصله پس از کودتای ۳ حوت ۱۲۹۹ شمسی. چاپ مطبعه بوسفور.
- ۴۰ - ابلاغ عمومی نظامنامه وظایف اداره صحیه بلدی و معاونت عمومی تهران به امضای سید ضیاءالدین طباطبائی رئیس الوزراء و وزیر داخله مورخ ۵ ثور ۱۳۰۰. چاپ مطبعه فاروس. از اوراق رکن الممالک، مرحمتی کسمایی.
- ۴۱ - ابلاغیه وزیر جنگ (رضا) مورخ ۲ حوت ۱۳۰۰ راجع به «مسبب حقیقی کودتا». فوق العاده جریده قشون. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۴۲ - اعلان وزیر جنگ (رضا) خطاب به مباشرین و رعایا و ملاکین گیلان در انصراف از دریافت مطالبات مربوط به دوره میرزا کوچک خان مورخ ۲ عقرب ۱۳۰۰ شمسی. چاپ مطبعه عروة الوثقی (رشت). از اوراق رکن الممالک، مرحمتی عبدالحمید کسمایی.
- ۴۳ - اعلان وزیر جنگ (رضا) خطاب به مردم گیلان درباره موقوف المطالبه شدن عوارض غیر از مالیات باندرول و تجدید دخانیات مورخ ۲ عقرب ۱۳۰۰ شمسی. چاپ مطبعه عروة الوثقی. (رشت). از اوراق رکن الممالک، مرحمتی عبدالحمید کسمایی.
- ۴۴ - مجلس جشن کارکنان معارف گیلان به مناسبت فتوحات خوزستان مورخ ۱۱ جدی ۱۳۰۳ شمسی.
- ۴۵ - تحقیقات ممیزین محلی وزارت مالیه از مالکین املاک به خط عمادالکتاب.
- ۴۶ - صورت وجوهات نقد و حواله و ملک از مطالبات دولت که حاج محمدتقی و کیل رعایا (وکیل همدان) وصول کرده و به وزارت مالیه پرداخته. مورخ جمادی الاولی ۱۳۲۸ قمری. از اوراق سیدحسن تقی زاده.
- ۴۷ - قانون انحصار نمک مورخ ۳ ربیع الاول ۱۳۲۸ قمری. چاپ مطبعه ایران تو.
- ۴۸ - قانون اسکناس بانک شاهنشاهی ایران مورخ ۷ ثور ۱۳۳۳ قمری. چاپ مطبعه دولتی به ریاست عبدالله قاجار.
- ۴۹ - فرمان ذی الحجه ۱۳۲۴ محمدعلی شاه دایره اجازة ایجاد بانک ملی. چاپ مطبعه فاروس. از اوراق سید حسن تقی زاده.
- ۵۰ - اعلان اداره کل تذکره دولت علیه. چاپ مطبعه خورشید.
- ۵۱ - نظامنامه قانون مخابرات تلگرافی به امضای ژورژ ارنست نیو (New) رئیس کل موقتی اداره تلگراف. مورخ ۱۵ حوت ۱۳۳۱ قمری. چاپ مطبعه فاروس. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۵۲ - تعرفه نرخ حق امتیاز تجارت غرابه رانی مورخ ثور ۱۳۳۱ قدری به دوزبان فارسی و فرانسه. از اوراق مستشار.

- ۵۳ - اعلان نرخ مصالح ساختمانی از طرف بلدیة تهران در رخ ۱۳ اردیبهشت ۱۳۰۹. چاپ مطبعة نوبهار. از اوراق ركن الممالك، مرحمتی عبدالحمید کسمائی.
- ۵۴ - تعرفه صاحبان حقوق. چاپ مطبعة شاهنشاهی. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۵۵ - نقشه و توضیحات قابل تغییر اداره بلدی برای انجمن بلدی. چاپ مطبعة شاهنشاهی. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۵۶ - ورقه پستی ایران (برای فرستادن) و ورقه جوابی آن با تبر ناصرالدین شاهی. از اوراق مستشارالدوله صادق.

بخش دوم

اسناد مرتبط با تاریخ مشروطیت

- ۵۷ - اعلامیه جواد سعد الدوله در دفاع از خود. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۵۸ - مقاله مظلومین (درشکجهایی دارالخلافة) درباره میزان مالیات خودشان مورخ صفر ۱۳۲۶ قمری.
- ۵۹ - نقشه شهر تهران و اطراف و نقاطی که اردوهای ملی برای فتح تهران تشکیل خواهد یافت. به انضمام شرح مربوط به آن به قلم «(ز. ق. ض. (لازاده)). چاپ ژلاتینی دو رنگ. از اوراق معاضد السلطنه پیرنیا، مرحمتی دکتر حسین پیرنیا. این نقشه در کتاب «مبارزه با محمدعلی شاه» هم به چاپ رسیده است. برای مطالب زیر نقشه به آن کتاب مراجعه شود.
- ۶۰ - اعلامیه انجمن سعادت ایران (قومیت سعادت ایران) در استانبول، مورخ ۳ صفر ۱۳۲۸ قمری.
- ۶۱ - اعلامیه حاج میرزا حسن رشیدیه مورخ «بین جمادی و رجب ۱۳۲۸» قمری. از اوراق سیدحسن تقی زاده.
- ۶۲ - اعلان مجلس شورای ملی مورخ ۲۸ رجب ۱۳۲۸ قمری راجع به اتحاد سرداران فاتح تهران. چاپ مطبعة مجلس.
- ۶۳ - بیان نامه هیأت عالی فرقه اجتماعیون اعتدالیون، نمره ۴۵۷، مورخ ۱۵ ذی الحجه ۱۳۳۱، در موضوع اجرای انتخابات.
- ۶۴ - اعلامیه فرقه مجاهد با مهرشعبه تفلیس اداره مرکزی برای اعلام فوت مظفرالدین شاه و تسلیت و تعزیت او.
- ۶۵ - اعلان علیه مفاخر الدوله کارگزار آذربایجان به انضمام مکتوب او به برادر زاده اش موسوم به مستشار الوزاره برای جلب توجه و کلای مجلس شورای ملی. ظاهراً در سال ۱۳۲۴ قمری در تبریز چاپ شده است. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۶۶ - دو تعرفه شناسائی تفنگدار ملی که یکی از آن سید ابوالفتح فدائی علوی پسر حاجی سید محمدعلوی صراف طهرانی و دیگری از آن جوادخان پسر مستشارالدوله است. اولی از اوراق فدائی علوی است که آقای علی طباطبائی مرحمت کردند و دیگری از اوراق مستشارالدوله صادق است.
- ۶۷ - دو نسخه اوراق پیش نویس متمم قانون اساسی که برای طرح در مجلس شورای ملی چاپ شده و در اختیار و کلا بوده است تا اصلاحات و نظریات خود را در آن منعکس سازند. اصلاحات به خط مستشارالدوله صادق است مگر چند کلمه آن که به خط تقی زاده است. هر دو نسخه چاپ می شود زیرا مطالب اصلاحی آن دو متفاوت است. مطالب مدادی کاملاً منعکس نشده.
- ۶۸ - اعلان اداره بلدیة تهران برای تشکیل مجلس بلدی و انتخابات آن موافق نظامنامه مجلس شورای ملی، ظاهراً

از سال ۱۳۲۵ قمری. چاپ دارالطباعه شرقی.

- ۶۹ - بیانیه بی امضا راجع به جریان مذاکرات ملیون با شاه و رفتن او به باغشاه و اقداماتی که توسط عضدالملک می شد، تا آنجا که منجر به گرفتاری و تبعید علاءالدوله و دونفر دیگر شد. عنوان بیانیه «زبان حال ایران به آدمیان دنیا» است.
- ۷۰ - بیانیه علمای نجف (حاج میرزا حسین طهرانی، محمد کاظم خراسانی و ملا عبدالله مازندرانی) برای خواستن قانون نظام از مجلس شورای ملی.
- ۷۱ - بیانیه علمای نجف (حاج میرزا حسین طهرانی، محمد کاظم خراسانی و ملا عبدالله مازندرانی) در وجوب آموختن مشق نظامی و قواعد حربیه.
- ۷۲ - صورت فتاوی جهاد، از علمای اعلام برای کمک به عثمانی. چاپ یکی از شهرهای عراق. از اوراق سید حسن تقی زاده.
- ۷۳ - نامه آخوند ملا محمد کاظم خراسانی در تشکر از زحمات سفیر ایران (ارفع الدوله) در استانبول برای آسایش ایرانیان مقیم آنجا. ارفع الدوله آن را به چاپ رسانیده. از اوراق مستشار الدوله صادق.
- ۷۴ - جواب آخوند ملا محمد کاظم خراسانی به انجمن ملی تبریز در مورد اینکه مخالفت با اساس مشروطیت و مجلس محاربه با صاحب شریعت است. از اوراق مستشار الدوله صادق.
- ۷۵ - نامه آخوند ملا محمد کاظم خراسانی درباره مضررات اقامت قشون اجانب در ایران و لزوم تعلیم قوانین حرب. از اوراق مستشار الدوله صادق.
- ۷۶ - صورت نطق آخوند ملا محمد کاظم خراسانی و نامه علمای نجف (حاج میرزا حسین طهرانی - محمد کاظم خراسانی - ملا عبدالله مازندرانی) خطاب به عشایر و ایلات برای جد و جهد در استحکام اساس قویم مشروطیت.
- ۷۷ - بیانیه حجج اسلام تهران خطاب به مردم درباره مهاجرت مخالفان مشروطیت به زاویه حضرت عبدالعظیم (ع) و ضرورت سکوت و عدم تعرض به آنان، مورخ ۲۳ جمادی الاولی ۱۳۲۵ قمری.
- ۷۸ - مرقومه آقا سید محمد کاظم یزدی (طباطبائی) به آخوند ملا محمد آملی که در حضرت عبدالعظیم بود، در تاریخ ۱۷ جمادی الثانی ۱۳۲۵ چاپ شده است.
- ۷۹ - بیانیه آقا سید محمد طباطبائی و آقا سید عبدالله بهبهانی در مورد تعلیم فنون حربیه.
- ۸۰ - تلگراف آخوند ملا محمد کاظم خراسانی به آقا سید عبدالله بهبهانی و تلگراف بهبهانی راجع به اقدامات متوفقین در حضرت عبدالعظیم.
- ۸۱ - اعلامیه بی امضا برای حفظ مجلس شورای ملی که ظاهراً چند روز قبل از توپ بستن مجلس چاپ شده است.
- ۸۲ - تلگراف علمای اصفهان مورخ ۲۰ جمادی الاولی ۱۳۲۶ به علمای تهران و پاسخ آن مورخ ۲۱ جمادی الاولی ۱۳۲۶.
- ۸۳ - فوق العاده جریده معارف مورخ ۱۵ ربیع الثانی ۱۳۲۵ راجع به جریان مذاکرات چندتن از وکلای مجلس با محمد علی شاه و صورت نطق میرزا فضلعلی آقا تبریزی و کیل آذربایجان.
- ۸۴ - اطلاعیه ای با نام «قائل الاحوال» درباره تکلیف تابعین قرآن با کسانی که قسم خود را نقض می کنند و بحث درباره قسمنامه محمد علی شاه.
- ۸۵ - شرحی درباره جریان ریختن به خانه حیدرخان عمواوغلی روزنهم ربیع الاول ۱۳۲۶ و صورت استنطاق او. که به نام «نقص قانون اساسی» چاپ شده است. از انتشارات کتابخانه شرافت. چاپ مطبعه شرق به بهای صد دینار.
- ۸۶ - نامه شکوائیه حاجی محمد علی حیدرآبادی به وزیر داخله مورخ ۱۶ شعبان ۱۳۱۳ قمری در مورد وکیل کردن تیگران ملک ارمنی برای امور خود. چاپ ژلاتینی است. از اوراق مستشار الدوله صادق.

- ۸۷ - اعلامیه ژلاتینی به زبان طنز و مسخرگی علیه سپهدار و نصرت الله خان طالش. از اوراق سید حسن تقی زاده.
- ۸۸ - شبنامه ژلاتینی «هدهد سلیمان» (شماره ۴۷ سال دوم مشروطه). پشت آن به خط نوشته اند «۲۳ شوال منتشر شده». از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۸۹ - روزنامه ژلاتینی «کشف حقایق» شماره ۳ (شنبه ۱۷ صفر ۱۳۳۸) در مخالفت با کابینه سپهدار. از اوراق رکن الممالک، مرحمتی عبدالحمید کسمائی.
- ۹۰ - شبنامه ژلاتینی «تنبه» بر ضد قوام الدوله و (شکرالله خان معتمد خاقان) و مشارالسلطنه و عده ای از بازاریها و حزب اعتدال که قصدشان بر انتشار روزنامه ناهید به مدیریت علی اکبر دهخدا و کمک قلمی اعتصام الملک بوده. از اوراق رکن الممالک، مرحمتی عبدالحمید کسمائی.
- ۹۱ - شبنامه ژلاتینی علیه جمعی از رجال سیاسی دوره احمدشاه. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۹۲ - روزنامه ژلاتینی «کشف الاسرار» مورخ جمعه ۲۵ ربیع الاول ۱۳۲۷. مرحمتی منصور منصور (فسائی)
- ۹۳ - شبنامه ژلاتینی علیه نظام السلطنه مافی حاکم فارس. از اوراق سید محمد جزایری.
- ۹۴ - فتحنامه (کاریکاتور ژلاتینی از مجلس ختنه سوران و لبعهد، احمد میرزا) مربوط به سال ۱۳۲۶ قمری. از اوراق سید حسن تقی زاده.
- ۹۵ - شبنامه ژلاتینی به لحن مسخره علیه سلطنت محمد علی شاه و اشاره به فعالیت های ستارخان. از اوراق سید حسن تقی زاده.
- ۹۶ - شبنامه ژلاتینی با عنوان «بشارت» به لحن طنز و شوخی بر علیه محمد علی شاه و طرفداران او. از اوراق سید حسن تقی زاده. پشت این شبنامه به خط نوشته شده است: «البته این خطرا می شناسید».
- ۹۷ - شبنامه ژلاتینی بر ضد محمد علی شاه که حاوی صورت تلگراف علمای نجف به ایرانیان طرابوزان است. شماره های ۹۴-۹۷ در پاکتی از ایران به پاریس برای تقی زاده به نشانی محمد صادق صاحب نسق فرستاده شده بوده است و تقی زاده پشت پاکت نوشته است: «آقای میرزا محمد نمره ۸». ظاهراً مقصود میرزا محمد خراسانی نجات روزنامه نویس است. در این پاکت شش شبنامه بود که فعلاً چهارتا چاپ شد.

بخش سوم

بیانیه های احزاب، اعلامیه های سیاسی

- ۹۸ - قرارداد شورای نظامی اردوی قفقاز در مسائل راجع به ایران (۱۹۱۷). از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۹۹ - فوق العاده روزنامه «رعد» درباره استعفای کابینه عین الدوله. از اوراق ناصر دفتر روائی.
- ۱۰۰ - اعلامیه «مجمع مرکزی ترقیخواهان ایران» در دفاع از سعدالدوله. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۱۰۱ - اعلامیه مربوط به فوت میرزا کوچک خان با حاشیه ای به خط رکن الممالک، مرحمتی عبدالحمید کسمائی.
- ۱۰۲ - اعلان اداره مالیة گیلان مورخ ۱۲۹۹. از اوراق ناصر دفتر روائی.
- ۱۰۳ - اعلان کمیساریای مالیة گیلان (جمهوری شوروی گیلان) به امضای محمد علی مورخ ۲۸ سنبله ۱۳۰۰ اوراق رکن الممالک، مرحمتی عبدالحمید کسمائی
- ۱۰۴ - دو اعلامیه جنرال قنصل دولت انگلیس (کلنل هیگگ). از اوراق رکن الممالک، مرحمتی عبدالحمید کسمائی.
- ۱۰۵ - اعلامیه بی امضا با عنوان «فقرا و اخوان هر جا...». از اوراق رکن الممالک. نامبرده در پشت آن یادداشتی نگاشته است که عیناً عکس آن نقل شده.

- ۱۰۶ - اعلامیه عبدالمجید مورخ ۱۷ شوال ۱۳۲۹. از اوراق رکن الممالک، مرحمتی عبدالحمید کسمائی
- ۱۰۷ - بیانیه بی امضاء با عنوان «تیقظوا ایها المسلمین» از طرف «فدائیان ملت» علیه شاهزادگان. از اوراق رکن الممالک
- ۱۰۸ - بیان نامه «جامعه ملیون اسلامی ایران» مورخ ۲۶ ثور ۱۳۰۲. از اوراق رکن الممالک
- ۱۰۹ - اعلامیه کمیته ایالتی آذربایجان فرقه دموکرات ایران درباره انتخابات. از اوراق مستشارالدوله صادق
- ۱۱۰ - تلگراف حسن مشارالملک از بغداد به رئیس مجلس شورای ملی مورخ ۱۰ صفر ۱۳۴۰ در تظلم خود. مرحمتی علی مشار
- ۱۱۱ - اعلامیه «فدائیان ملت اسلام» در مورد متمم قانون اساسی. از اوراق مستشارالدوله صادق
- ۱۱۲ - بیانیه کمیسیون مختلط فرقه دموکرات. از اوراق مستشارالدوله صادق
- ۱۱۳ - بیانیه حسین کمال السلطان مدیر روزنامه ستاره ایران درباره لایحه دفاعیه وثوق الدوله. از اوراق رکن الممالک
- ۱۱۴ - قطعه شعر ابوالحسن میرزا شیخ رئیس قاجار درباره کابینه مستوفی الممالک و اعضای آن که ابراهیم محرر تکثیر کرده. از اوراق مستشارالدوله صادق
- ۱۱۵ - نمونه چاپی حکم مربوط به «شورای انقلاب ایران» اداره کل ارزاق قشون سرخ ایران). از اوراق مستشارالدوله صادق
- ۱۱۶ - اعلامیه «مجاهدین سرخ طوالش و شاهسون» درباره آنکه دسته جات میرزا کوچک خان به ادامه جنگ تمایلی ندارند. از اوراق مستشارالدوله صادق
- ۱۱۷ - اعلان رئیس قشون دولت روسیه در خراسان مورخ ۱۱ ربیع الثانی ۱۳۳۰ درباره تحصن مردم در آستان قدس
- ۱۱۸ - بیان نامه فرقه دموکرات (کمیسیون مختلط نفتیش)
- ۱۱۹ - ضمیمه شماره ۴ روزنامه ایران آزاد به امضای مؤیدالاسلام - حسن شرف الملک - فدائی علوی - مشیر السلطان - رضوی - ضیاء الواعظین برای جمهوریت. از اوراق فدائی علوی، مرحمتی علی طباطبائی
- ۱۲۰ - اعلامیه شورای تبلیغات مرکزی ایران خطاب به رنجبران ایران. از اوراق مستشارالدوله صادق
- ۱۲۱ - شعر به لهجه خراسانی در باره مظالم انگلیس با امضای «احمد»
- ۱۲۲ - غزل سرود بهاری از محمود غنی زاده. چاپ برلین
- ۱۲۳ - اعلامیه يك نفر از اعضای «مجمع ادب» که در نوشته «دموکرات حقیقی» یاد شده
- ۱۲۴ - قطعه نوای آزادی از ابوالحسن فروغی
- ۱۲۵ - شعر فرخی یزدی با عنوان «رؤیای صادق» در بیان تاریخ ایران
- ۱۲۶ - اعلامیه کمیته اتحاد اسلام (گیلان) در مورد قحطی و سیاست انگلیس در احتکار اجناس (به اصطلاح امروزی محاصره اقتصادی). از اوراق مستشارالدوله صادق
- ۱۲۷ - بیان نامه هیأت مدیره اجتماعات (تبریز) مورخ ۱۸ رجب ۱۳۳۸. از اوراق مستشارالدوله صادق
- ۱۲۸ - اعلامیه کلانتران ایلات خمسه خطاب به تجار و کسبه فارس درباره نظام السلطنه مافی حاکم فارس. مرحمتی منصور منصوری
- ۱۲۹ - اعلامیه جمعی از مردم شیراز علیه نظام السلطنه مافی. مرحمتی منصور منصوری
- ۱۳۰ - اعلامیه جمعی از مردم شیراز خطاب به نظام السلطنه مافی. مرحمتی منصور منصوری
- ۱۳۱ - دو کساریکاتور «آینه حقایق» مورخ ۲۵ شعبان ۱۳۰۳ در مورد احتکار گندم توسط احمد شاه قاجار. دردو رنگ قرمز و آبی چاپ شده بوده. از اوراق مستشارالدوله صادق

۱۳۲ - کاریکاتور دیواری دربارهٔ مظالم انگلیس. در دو رنگ سبز و سیاه چاپ شده بوده است.

بخش چهارم

نمونه تبلیغات انتخاباتی دورهٔ پنجم مجلس

۱۳۳ - اعلامیهٔ جمعیت «اتحاد ملی» در مورد کاندیدای انتخابات خود موسوم به منتصر دیوان مدیر روزنامهٔ صاعقه.

۱۳۴ - شانزده اعلامیه در مورد انتخابات اشخاص مختلف. از اوراق سید حسن تقی‌زاده.

۱۳۵ - اعلامیهٔ مورخ ۲۰ شهریور ۱۳۲۲ که نظر مرحوم سید حسن مدرس دربارهٔ سید ضیاءالدین طباطبائی در آن

منعکس شده است.

بخش پنجم

روزنامه‌ها و مجلات

۱۳۶ - ضمیمهٔ روزنامهٔ صوراسرافیل مورخ ۱۷ ربیع‌الثانی ۱۳۲۵ (نمرهٔ اول). این نسخه همراه مجلدهی از

صوراسرافیل بود که من با مقدمه‌ای مفصل به خواش دوستم تقی (عبدالرحیم) جعفری برای چاپ در انتشارات امیر کبیر فراهم کردم و متأسفانه با حوادث پیش آمده نیمه چاپ ماند. چون در چاپهای تجدیدی تهران نیامده است آنرا در اینجا به چاپ می‌رسانم.

۱۳۷ - شمارهٔ ۲ سال اول مورخ ۲۴ ربیع‌الثانی ۱۳۳۲ روزنامهٔ «صدای ملت» که ژلاتینی است.

۱۳۸ - شمارهٔ ۷ سال ۱ مورخ اسد ۱۳۰۱ روزنامهٔ «گل سرخ» چاپ شیراز.

۱۳۹ - شمارهٔ اول مورخ جمادی‌الاولی ۱۳۳۲ قمری روزنامهٔ «ایران‌شهر» به زبانهای فارسی و فرانسه (به مدیریت

ابراهیم پورداود و حسین کاظم‌زاده ایران‌شهر)، چاپ پاریس. از اوراق سید حسن تقی‌زاده

۱۴۰ - اخطار روزنامهٔ «اختر» مورخ ۲ شعبان ۱۳۰۶ قمری

۱۴۱ - فوق‌العادهٔ روزنامهٔ «رعد قزوین» مورخ ۲ مهر ۱۳۰۶ شمسی

۱۴۲ - فوق‌العادهٔ «قرن بیستم» (نامهٔ عشقی). از اوراق مستشارالدوله صادق

۱۴۳ - مجلهٔ «پروین» به مدیریت مسئولی سید عبدالرحیم خلیلی و همکاری محمود محمود (محمود پهلوی)، مورخ ۱۶

ذی‌الحجهٔ ۱۳۳۶ قمری. از اوراق دکتر محمود افشار

۱۴۴ - صورت و کلا و نمایندگان «ندای ترقی». از اوراق مستشارالدوله صادق

۱۴۵ - قسمتی از روزنامهٔ انگلیسی The Light، چاپ لاهور مورخ اول مه ۱۹۲۷

۱۴۶ - تقریر مجلهٔ «چهره‌نما» چاپ مصر (قاهره)

شماره‌های ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۱۱۳، ۱۱۹ نیز دیده شود.

بخش ششم

مدارس

۱۴۷ - ورقهٔ دعوت مدرسهٔ عظیمه (تهران) برای قوام بنیان مشروطیت. و دعوتنامهٔ دبستان بهجت ایرانیان در

لنکران برای افتتاح مدرسه، مورخ ۱۸ شعبان ۱۳۲۵ قمری. از اوراق سید حسن تقی‌زاده

۱۴۸ - اعلان کفیل معارف و اوقاف (آموخته) مورخ ۲۲ سنبله ۱۲۹۹

۱۴۹ - اعلان مدرسه سیروس (دو ورقه)

۱۵۰ - صورت تعطیلات رسمی مدارس دارالخلافت تهران مورخ جمادی‌الاولی ۱۳۲۹ قمری.

۱۵۱ - مارش ملی ایران تصنیف غلامرضا خان سرتیپ رئیس موزیک کسل قشون ایران که بعدها به مین‌باشیان

معروف شد (رجب ۱۳۲۷ قمری). از اوراق سید حسن تقی‌زاده

۱۵۲ - گزارش مدرسه علوم سیاسی در سال ۱۳۳۱ - ۱۳۳۲ قمری. از اوراق دکتر محمود افشار

بخش هفتم

راه و بازرگانی و صنایع

۱۵۳ - لایحه میرزا یوسف خان مستشارالدوله در باره ایجاد راه آهن خراسان. این رساله در وینه (اطریش) چاپ شده است و از روی نسخه‌ای که حجة الاسلام سید محمد جزایری داشتند عکس برداری شد. نسخه مذکور اکنون در کتابخانه دانشگاه اهواز است.

۱۵۴ - قواعد استحکام و انضباط عمل تذکره از عصر ناصری که متعلق به آقای سید محمد جزایری بود و اینک در کتابخانه دانشگاه اهواز نگاهداری می‌شود.

۱۵۵ - تعرفه نرخ حق امتیازی حمل و نقل غرابه رانی (ژوئیه ۱۹۱۳). از اوراق مستشارالدوله صادق

۱۵۶ - امتیاز نامه اوطوموبیل به محمود خان حکیم‌الملک. اصل آن را آقای پرویز حکیمی مرحمت کرده‌اند و آقای دکتر احسان نراقی واسطه ایصال آن بودند.

۱۵۷ - مقاله نامه میان محمود خان حکیم‌الملک وزیر دربار مظفرالدین شاه با ژنرال لومر

۱۵۸ - گزارش روزنامه روسی پتربورگسکی ویداستی مورخ ۱۲ شوال ۱۳۱۶ قمری در باره راه شوسه انزلی به قزوین و میزان کرایه آن

۱۵۹ - اختطاریه و کتابچه قواعد «شرکت اسلامیة اصفهان» مورخ ۱۳۱۷ قمری. از اوراق دکتر محمود افشار

۱۶۰ - صورت جمع و نرخ منافع «شرکت اسلامیة اصفهان» در ۱۳۱۸ قمری.

۱۶۱ - صورت خلاصه عدلهای مال‌التجاره وارد به آذربایجان و صادر از آن. برای تفصیل به مجله راهنمای

کتاب سال بیستم صفحه ۹۱۵ مراجعه شود. اصل چاپی آن را به کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران داده‌ام.

۱۶۲ - ورقه سهم «شرکت عمومی ایران». از اوراق دکتر محمود افشار

۱۶۳ - ورقه سهم «شرکت عمومی امتعه ایران». از اوراق دکتر محمود افشار

۱۶۴ - نمونه دو برات چاپی. از اوراق دکتر محمود افشار

۱۶۵ - صورت اعلان امتعه تجارته

۱۶۶ - قانون اصناف تنباکو و توتون فروشان در سال ۱۳۰۴ قمری که متأسفانه همین مقدار از آن بدست آمده است.

۱۶۷ - لایحه تجار مقیم مصر برای وکلای مجلس شورای ملی. از اوراق مستشارالدوله صادق. ارسالی محمد

صادق یزدی به او.

۱۶۸ - اعلان محمد کاظم ملک‌التجار تبریزی مورخ جمادی‌الآخری ۱۳۲۵ قمری

- ۱۶۹ - نامه وکیل‌الرعیای همدانی در باره عدم رعایت مقررات قرارداد منعقد شده میان محمدکاسم تبریزی (ملك‌التجار) با دولت. مورخ محرم ۱۳۲۸ قمری. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۱۷۰ - صفحه عنوان کتاب رانمای تجارت ایران و آلمان که در سال ۱۳۲۹ قمری در تهران چاپ شده است. نسخه اصل این کتاب در اختیار دوستم آقاسی فلیکس وایگل F. Weigel در آلمان بود. از ایشان متشکرم که عکس آن را به من داده است.
- ۱۷۱ - گزارش ساختن سقاخانه توسط تجار ایرانی در استانبول. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۱۷۲ - گزارش حضور تجار در سفارت ایران (استانبول). از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۱۷۳ - طرح امتیازنامه شستن ورفتن پشم بوسیله قواعد مکانیک. از اوراق مستشارالدوله صادق. (چاپ ژلاتینی)

بخش هشتم

گزارشهای سیاسی و اوراق شخصی

- ۱۷۴ - ترجمه مکتوب مورگان شوستر خزانه‌دار کل ایران به روزنامه طایمس مورخ ۲۷ شوال ۱۳۲۹. چاپ ژلاتینی است و نسخه آن از آن سیدحسن تقی‌زاده بوده است.
- ۱۷۵ - گزارش علیقلی مشاورالممالک انصاری وزیر امور خارجه به هیأت دولت در ۲۲ محرم ۱۳۳۷ قمری. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۱۷۶ - اعلان ظهیرالدوله (علی صفاعلی) حاکم همدان برای ایجاد عمارت مجلس فواید عمومی، چاپ ژلاتینی. از اوراق دکتر تقی‌رضوی.
- ۱۷۷ - ورقه چاپی انجمن ناصری زرتشتیان. که در بالای این نسخه از آن به خط طلائی نام سید حسن تقی‌زاده آمده است.
- ۱۷۸ - نمونه اوراق چاپی (برچسب) زمان ناصرالدین شاه برای ارسال اوراق و پاکات به نام رجال.
- ۱۷۹ - خلاصه نطق عبدالحسین میرزا فرمانفرما در زمان حکومت فارس. این جزوه چاپی متعلق به آقای سید محمد جزایری بود و اکنون در کتابخانه دانشگاه اهواز نگاه‌داری می‌شود.
- ۱۸۰ - کتابچه «کشف حقیقت» درباره املاک امین‌الدوله در گیلان. از اوراق سیدحسن تقی‌زاده.

بخش نهم

اوراق فرهنگی، پزشکی و موسیقی

- ۱۸۱ - از نخستین اطلاعیه‌های انجمن آثار ملی تأسیس سال ۱۳۰۱ شمسی. از اوراق سیدحسن تقی‌زاده.
- ۱۸۲ - اعلان طبی مجلس حافظ‌الصحه مورخ ۱۲۹۸ قمری. از اوراق مستشارالدوله صادق.
- ۱۸۳ - ورقه دواخانه معلم خانه شورین درباره استعمال دواها
- ۱۸۴ - اطلاعیه دواخانه‌های موسیو پاپازیان و شرکت اندوک
- ۱۸۵ - پیش درآمد جدید ماهور، مصنف رکن‌الدین خان (مختاری). از اوراق سیدحسن تقی‌زاده.

- ۱۸۶ - تصنیف ماهور، توسط سالار معزز (غلامحسین مین باشیان)، از اوراق سید حسن تقی زاده.
- ۱۸۷ - پیش درآمد جدید بیات اصفهان، مصنف رکن الدین خان (مختاری)، توسط غلامرضا خان سالار معزز به نت درآمده. چاپ ۱۳۱۰ شمسی. از اوراق سید حسن تقی زاده.
- ۱۸۸ - پیش درآمد جدید ماهور، مصنف رکن الدین خان (مختاری)، توسط غلامرضا خان سالار معزز به نت درآمده. از اوراق سید حسن تقی زاده.

بخش دهم

اطلاعیها و اوراق به زبانهای خارجی

- ۱۸۹ - اطلاعیه انجمن ایرانیان برلین موسوم به «صحبتهای علمی و ادبی» و ورقه‌های دعوت هر یک از صحبتها. برای تفصیل به یادداشت اینجانب در مجله یغما (سال ۲۵) و مقاله آقای جمال زاده در همان مجله مراجعه شود.
- ۱۹۰ - اعلامیه تقی زاده و وحیدالملک شیبانی در استکهلم.
- ۱۹۱ - اعلامیه ابوالحسن خان معاضد السلطنه پیرنیا و دکتر اسمعیل خان امین الملک مرزبان و محمدعلی تربیت.
- ۱۹۲ - ورقه درباره حاجی میرزا حسینقلی خان اولین سفیر ایران در امریکا.
- ۱۹۳ - ورقه اطلاعیه درباره قرارداد انگلیس و روس (۱۹۰۷).
- ۱۹۴ - برنامه پذیرائی تقی زاده در لندن.
- ۱۹۵ - سرود ملی ایران که دانشجویان ایرانی در برلن به مناسبت هزاره فردوسی خوانده اند.
- ۱۹۶ - اطلاعیه انجمن ایران و آلمان (برلن).
- ۱۹۷ - نمونه‌ای از مکاتبات عمومی و چاپی مجله کاوه.
- ۱۹۸ - نمونه دیگر از نامه‌های چاپی مجله.
- ۱۹۹ - کارت پستال حسین کاظم زاده ایران شهر چاپ برلین (شماره ۱۸۹ تا ۱۹۹ از اوراق سید حسن تقی زاده)

بخش یازدهم

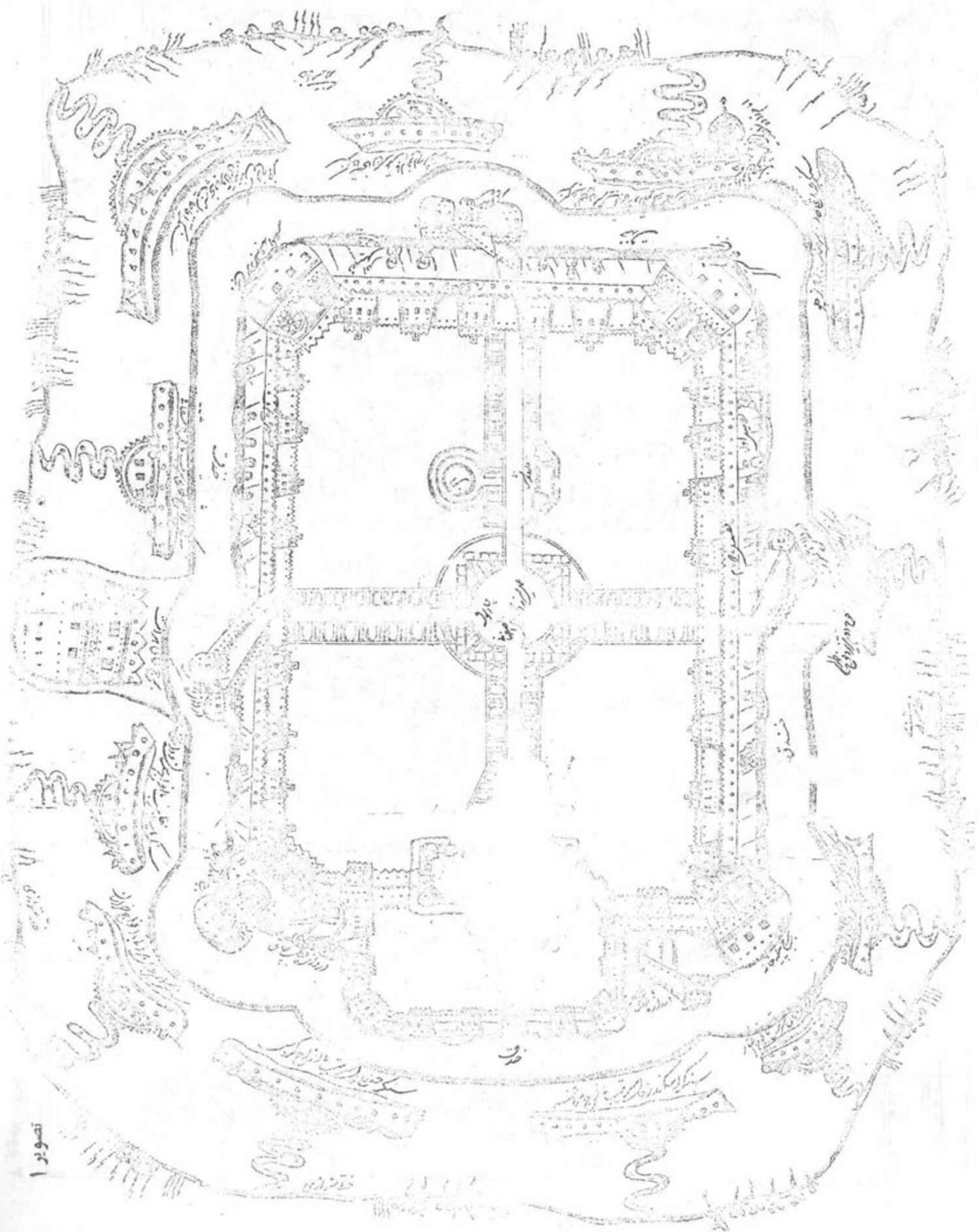
پیوست

- ۲۰۰ - دعای چاپی
- ۲۰۱ - تقویم دیواری چاپ شده در سال ۱۳۲۷ قمری. از اوراق سید حسن تقی زاده. متأسفانه صفحات فروردین و اردی بهشت آن گم شده است. جای آنها سفید مانده است تا هر کس توانست فتوکپی تهیه کند در آنجا بچسباند.
- طبق معرفی آقای محمد روشن در مقدمه چاپ دوم کتاب «مشروطه گیلان» نسخه‌ای از این تقویم در اختیار آقای بیژن شعار (مقیم رشت) است

بخش اول

اوراق و اعلامیه‌های دولتی و رسمی

www.adabestanekave.com

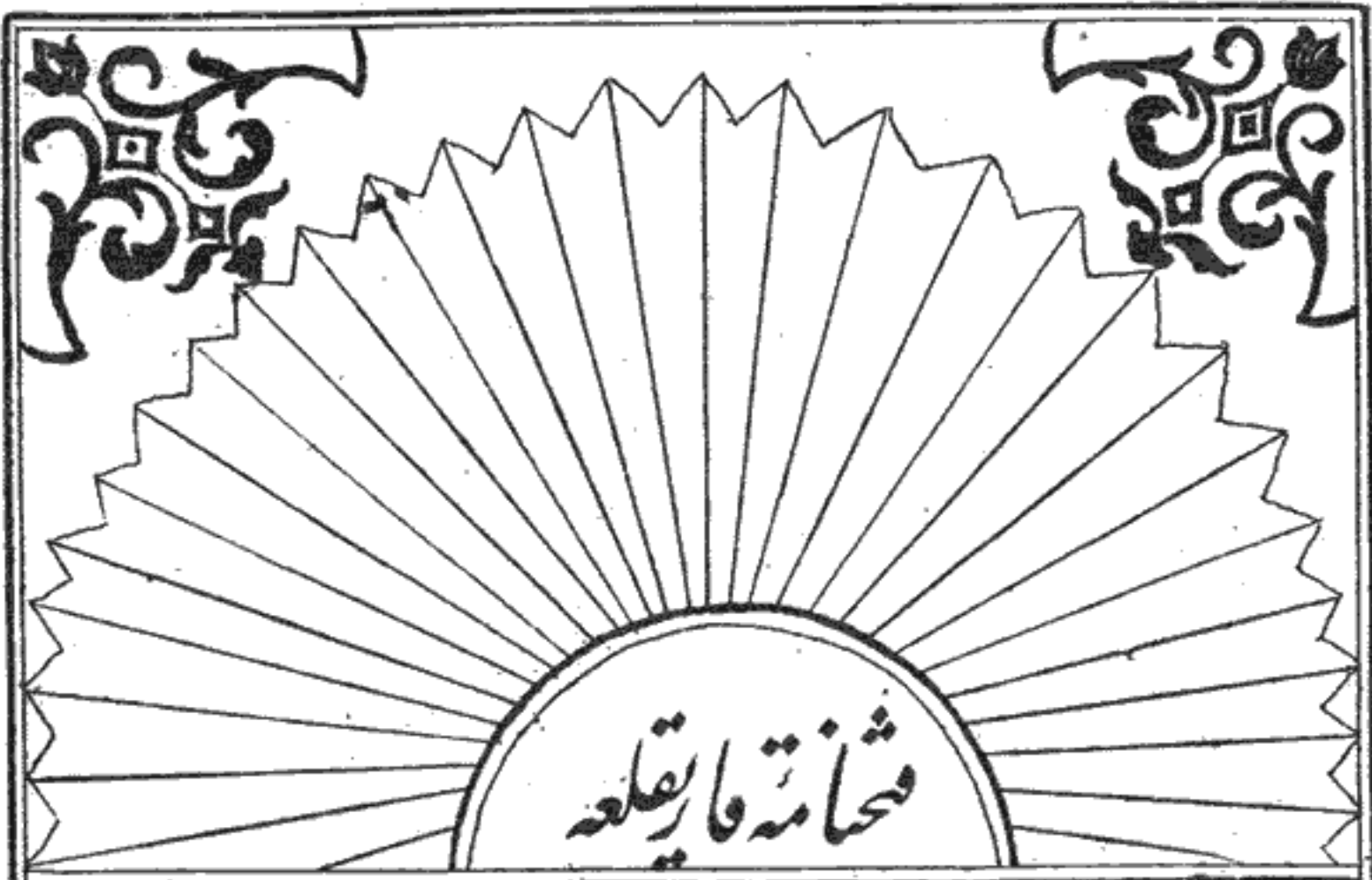

تصویر ۱

قلعه و کت افغانستان از آنگاه به شکر ابراهیم
 بهنگ خوار و بنگنده

بسم الله تعالی شاه

از آنجا که همواره اوقات توجه خاطر خطیر مبارک که عنحضرت همایون شاهنشاه خلد الله ملکه و دوله مخصوصاً مصروف باد
 ممالک شرقیه و بقای نظم اقلیت در آنجا دست در آید ای نه ایشه یلان ایل خیرت دلیل که اراده سپینه ملوکانه
 معضی اموریت خسته الله اوله امیر حاکم حکومت مملکت خراسان و فرمانفرمای آن پادشاه مخصوصاً از جانب دولت در
 پیشه اشرار و معذین و نادب اهزان و طاعیان طوائف شومیه و تکابیت و نظم سرحدات خراسان احکام محکم
 و دستورات العمل کافیه بنواب معظم الیه شرف صدور یافت که در کمال حسنی و شدت مانهات اهتمام و وقت لقمی
 که منظور نظر اعلیحضرت همایون شاهنشاه است در مقام نادب و پیشه این طوائف سرکش و حشی برآمده و نظم کل
 در آن سرحدات مقرر دارد امیر حاکم نیز اجرای او امر ملوکانه را بنحوی که اشارت و فرمان فرموده و مقبل گشته
 و از ایشان همایون رخصت یافته بلا در مکن بمقر حکومت خویش شتافت و قبل از آنکه بادل خاک خراسان رسد
 از سرحدات درخز و قوچان پیشان اخبار رسید که طاعیان نگه و میوت چار و اوج جمع کثیر در قاریقله مجتمع گشته قصد
 جبارت بر سرحدات ارض فرمانفرمای خراسان بعد از استماع آنچه مبعوضاً بشهر مشهد رسیده پس از چهار روز
 توقف و فراغت از امور داخله با افواج و توپخانه و اسب و سواران نصرت تو امان در کمال شباب و بیعت
 قوچان ایغار نمود متوجهی که منصوره بقوچان رسیده در حالیکه حیدرقلیخان سهام الله اوله ایلیخانی شاه اولو
 تازه از طهران مرخص شده که بولایت و مقر حکومت خود برده از شهر بخور و دو سه صدات بمباشی بعیده دور
 و امیر حسین خان شجاع الله اوله ایلیخانی زعفرانلورد قوچان و مشظور و رود عیسا که نصرتش بود طاعیان و باغیان

ترکه که در قار یقلعه مجتمع بودند فرصت را غنیمت شمرده و دو هزار سپه از سواران بنده ایشان بسپرد قوچان
یکی از قرا پسرها که بگلو چشمه موسوم است غارت کرده و قریب یکصد نفر از مالی قشربه اسپر کرده معادیت
نموده بودند معان اینحال حشمت الله دولت بقوچان وارد شد و سهام الله در آنکه از خاکپای همایون تازه بجزند و معاد
نموده بود معجل بقوچان خواسته و اورا استراری کل قشون ظفر نمون معین سپاحه با جمعی کثیر از سپاده و سواره و کوا
بوجیب شرح ذیل متخیر قار یقلعه و نادپ طایفه شومیه روانه نمود و خود بلا حلفه آنکه چون سپاه ترکانان که آخال

قشون در ...
فوج اول خاصه شریفه ابو بکر فوج قهرمانیه ابو الجحیمی محمد علی
مرغی قلی آقای سرسنگ پسر حاجی سعد الملک امیر تون محمد باقر خان سرسنگ صفیر علیخان سرسنگ

قشون عسکری
فوج خلق ساده ابو الجحیمی فوج کزاز ابو الجحیمی علی بنی سواره ایلات فرودین جمعی سواره ساهسون بعدای
جالحمد خان سرسنگ خان سرسنگ محمد علی حاجی سعد الملک امیر تون جمعی مشغلی خان
سواره شهبان قبا جمعی خلیخان کردلی عطاخان پورسخان پسر
محمد قلی خان مرحوم

قشون حشمت اسانا
سواره و پیاده شادلو سواره و ششپانچی سواره دره جزی سواره سبزواری
باجرمی و جوبینی و هزاره زعفرانو

و غیره از حرکت قشون ظفر نمون مطلع گردید البته پاری ایشان خواهند رفت بدون کشت با ابر حسیخان شجاع الله
و جمعی موفور بسعدا که و آخال شاقه در دهنه که معبر ترکان بود دارد و زده و موقوف کشت نامر ایشان او وصول
بقار یقلعه ممکن نگردد و همچنان در آن سپاهان فقط وصول اخبار غاریان و فستخین قار یقلعه بود تا آنکه سهام
الله بسیروی اقبال بیروال همایون مقصد و مقصد و رسیدن مژده فتح را بار دو فرسپاد و اینک کاغذت
که سهام الله پس از تخیر قلعه حشمت الله نوشته است و ما تفصیل از اینها برای اطلاع عموم مردم
درین روزنامه مندرج ساخته شد میداریم

شرح کاغذ بهام الله

از تزل کله چنانکه ارشاد وی داده را عرض نموده بغایت بار خدای و اقبال علی حضرت قلل الله روحانده
عازم مقصد کشته از کله چهار و ارد منزل خزلت کرده در اینجا جمیع سر تپان و صاحبان متبایان و تپان
مبارک و افواج قاهره و سپه گردگان سواره آذربایجان و عسکری و خراسانی را خواسته بآنها اعلام
داد که اگر پنج اسیم پای توپ و سر بار بقار یقلعه برویم قسته اولان طایفه شومیه خبر شده و از خواهند کرد

وزمختی که دولت علیه در خصوص کشیده به بدرخواست پس تو بجان مبارک و افواج قاهره و قورخانه را با نده
 و آخرت کلا بهر این خازر ادولت خدا داد سپجاً لعلی^ن احوی فدوی از راه معروف بکند روانه نمود و خود و جان
 سواره زنده آذربایجان و عراقی و خراسانی را برداشته از راه غیر معارف که کو بهار ما مور را بود بسمت
 قار قلعه آمد و روز قبل از ورود تو بجان مبارک و افواج قاهره کلک قار قلعه وارد شد از طرف و جواب آنها
 محاصره نمودند لفری از طایفه شومیه بدست غازیان جان نثاران شد و لو آمده معلوم گشت چنان کان نمود
 بود که این سواره باختامه بزودی مراجعت خواهد نمود خانواری که در دور قلعه داشته کلا را بقلعه برده از خود
 با خبر بودند مقصود ایشان که از غزه و شویان ایشان پناش میمان که در سپاده کیده و سواری هم میان ایل بود
 روانه کردند که سواره و پیاده بگ پاورند و در شیم که یوم به شنبه نهم ریح الثانی و بود و در دوی تصور بود
 سواره را در دشت و کمرته یا صد قدمی قلعه آمد و یکی سواره را از اسبها فرود آورده پسگری محکم با پیل کلک
 و شمشیر و تداره ساخته باشیال و تنگ با سواره و پیاده قلعه جنگ و جدال میبرد و از طرفین تفسک و تار
 حرب اشغال داشت سه ساعت و نیم از دسته ساعت روز معروض گشته اردوی دولتی وارد کردید فوراً
 تو بهار او آنجائی که سپکرت بودیم و مشرف بقلعه بود کشیده و قریباً تیرتوپ بقلعه زدند میان قلعه از خاک
 و مال و دواب محلو بود هر کولو توی چهار نفر مخفی از آنها بقتل آورده چون آملی اردو تارزه از راه رسیده
 شرف سپک راه را بی آب شدت گریخته بود و خسته بودند و قوروشش البصره داد که اردو ما منی آمده
 سکرهای محکم ببندند و هم رفع خشکی نمایند عصری که هوا عدال بهم رسانید و گرمی هوا قدری گشته شد شیب
 حاضر باش کشیده سربند و سواران کلا حاضر نموده از اردو پسران شده و بقلعه نمود دستله فرموده سه سکر بزرگ
 مشرف باز دو داشت و پسیصد چهار صد نفر شتخا لچی و غیر لچی و مرکب طایفه شومیه در آن سپکا گذاشته و دورته را
 از قدیم خست و عمیق حفر کرده دور آدور تپه بطوری برشته بود که هیچ در مکان الارض بود در آن جسی که سربازان
 از اردو پیروان شد با سگری جنگ و جدال داشت چهار صد سوار از کله و موت بگ کلکیان آمده در مقابل سبزو سوار چنگ
 قلعه شد از بظرف تو بهار البکر و قلعه بسته فضل خدا اقبال شامنه اسلامیان پناه داد نموده سواره اردو سوار گینه
 بگ آمده بودند هجوم برد و سبزو سواران طایفه شومیه هر قدر بپاداری نمایند توانستند سوار که موت
 و قار بقلعه از مقابل سواران جان نثار دولت سادت علیه فرار نمود چنان عومد را بر آنها تک کرده که کله شب سوار
 شومیه داخل قلعه کردند و در همان صحرای سواره را متفرق ساخت در همان آن که سوار ترکان بهم شکست خورد چند
 تیرتوپ هم بردیوار سپک فرود قدری از جان پناه سپک را سهدم ساخت و بجای آنده عالی از میان اقبال پیروان
 بزود و قور و غلبه سگرت آمد سرباز کلا مانده باز پیروان آمده داخل سپک شدند از سواره طایفه شومیه نیز شکست

آنها که در شهر کعبه نغمه مقبول و یکصد نفر زنده اسیر و دیگر کرده از کبیرت سواره از کبیرت که من شکر کار بر االی قلعه است
 ساخته تا مستحسن شد از کبیرت و عواد توپ همان آتوب ابرو از سپه کورد و علی الاتصال کلوه بسته بارده چنان شد که حادار
 از اهل قلعه شواله حرکت نمایند چون عوی طول کشید مکانم خوب شد صلاح در پورش برین قلعه ندیده سپه کبیری که توپ کجا
 کشیده شد بود بقاعده مشتمل اهل قلعه که فردن هزار دو هزار خانوار بودند یکی دست از جان شسته خود را مانند گشتی در عرقاب زدند
 فدوی دانست که چون شب بدست آید یکی فرار بسته را اختیار خواهند کرد و دیگر تاپ معاهدت نمایند پس سواره از با چکانی
 و خواستنی را در طرف قلعه گذاشته که راهها را المهره مسدود و پساخه از حرکت دیگران االی قلعه با خبر باشند و ساعت از شش
 نصف خانوار قلعه که چون از قلعه بیرون شده سواره منصوره لیرانه بر سپه آنها مامور کلا را اسیر و اموال و اقال و دواب و شایم
 ایشان را در لند که وقتی غارت نمودند و چنان مردی در شادت کرده که تا کون مشهور شده و دستم خانوار قلعه چون بید که راه را
 برایشان بسته است تا آبار که قلعه که مکانی در نهایت سخت و محکم بود پناه برده و سفای نمودند و قلعه بزرگ است از قلعه بقره خود کرده
 بقیه اسیر که بارک در آمد بودند تا صبح آمدند صبح یوم چهارشنبه جمع عساکر منصوره از اردو حرکت داده بغیرم پورش حاضر نموده
 و در قلعه را خردند و بی کردش نموده مکانهای صعب کالهای بزرگ در جلوه قلعه بود چنان تصور نمود که هرگاه سوار سپه بزرگ
 بر دو اسطه محکم قلعه و این موانع عظیمه از سپه بزرگ سوار زیاد تلف خواهد شد بهتر دانست که طوری کنند آن خانوار اطمینان
 داده از قلعه ارک بیرون نمایند که با سالی کار کند و لهذا دو قلعه را مثل کین انگیسی گرفتند و مقلعه فرستاد که هرگاه با طاعت
 در نیاند یکی بضر توپ تفنگ بقتل خواهد آمد بعد از فرستادن آدم دادان اطمینان مصطفی قلیان سپه درویشا و اقا محمد خان
 که از خزانین در سوسای ایشان بودند سپاه بگردن کرده از ارک سپه ن آمدند و بی هم با آنها اطمینان داده که صحیحی سالما
 آنها را که چنانچه با اخله خراسان پاور و در حکم سپه بزرگ قلعه را که پده با زمین کیان نمایند و عجب تر این است که در
 این کبر و دار و جنگ و غوغا کبیر از کبیرت گشته نشد و الآن در حالی هستیم که سرای ترکمان همه در زیر پرسم سوار اهل قلعه
 و پاهال شده است دو هزار خانه متجاوز کلا اسیر و سپه کبیر شده و اموال ایشان تا ما بتاراج عساکر منصوره رفته
 و هیچ فردی از اسند قشون نیست که صاحب اوج و بغا و غنیمت سرد اسیر باشد جمعی از سپه کبیری خراسانی و غیره که
 درین قلعه بودند بخصوص از سپه کبیری جلوا چشمه توچان بعد از فتح مستخلص شده و طمان خویش رفته و ادد و بسیار
 که در قلعه بود عساکر منصوره صرف نموده و آنچه زاید مانده با آتش قبر سوختند انصافا درین فتح عظیم صبح سر تپان و
 صاحب منصبان و پچانه مبارک و سپاره و افواج قاهره همتی مردانه کاشته گرمی هوا و شقت راه را بخود رجعت
 و ایستد متفقا بجهت دین و دولت مشغول شدند البته تا بحث نمیشد شاه رود خاندان کنگ نیکر و در اصب
 و او با تقدیر موافقت نداشت و این اتفاق در میان افراد و آحاد عساکر ظفر نمون پدیدار نبود چگونه ممکن میگشت که در
 یک شبانه روز قلعه که عرض و یوارش سه ذرع و ارتفاعش پنجه ذرع با مروری بیک ذرع و بسم عرض و جان سپاه

سخت و سه خندقی در پی زمین سهولت مفتوح کرده و حال آنکه در هزاره هسن در درون او ساکن باشند و غاشی از
خارج برسد و اصلا کلوله توپ بوار و ستاد ارک کارگر نباشد امید آنکه از زمین اقبال بیروال همایون
اعلی حضرت شاهنشاه عجم و همت و موافقت سرکار و الا هر روزه شومعات عظیمتر ازین از برای دولت
جادیدت حاصل شده باشد افتخار این فدوی جان نثار و سازگار این دولت کرد

چون این کاغذ سهام الدوله بکسر الدوله رسید فوراً مراتب امانت امانت سپید اندک داشته خود مدار معتمد از روی
داشته نظر احکام علیه طوکانه کشنده الحقیقه الدوله امیر جنگ درین سپهر نقیبی در اشطام عساکر مضور و در
و اهرم کردن باسکاج قنون و در کوشن ماصن بیان مراقبت و رفتار نمود که منظور و مطبوع طبع همایون طوکانه بود
و در خاکهای مبارک در نهایت پسندیده و مسخند و سهام الدوله نیز سنجیده شایسته کینه سردار زرک عاقل
یکتخت داناست قار نموده خاطر دریا تاثر همایون از خود میسر داشت چنانکه تمام سپهر سرگردان سپاه
نصرت نشان و آحاد و افراد ایشان نیز کوهی سبقت از همگان بود

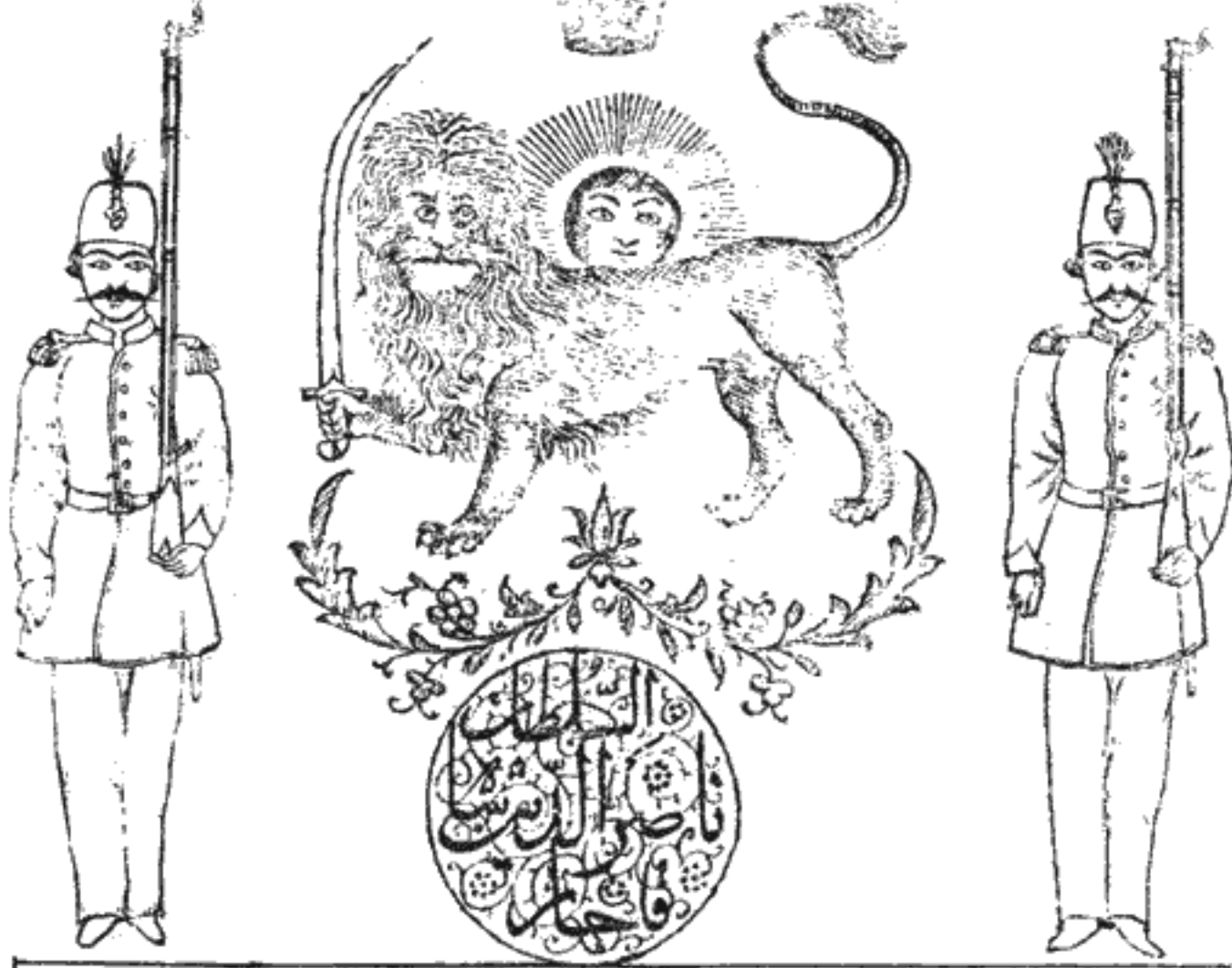
چون آنکه برین فتح عظیم اطلاع خوانند یافت البته طالب خواهند شد که بدانند این فتوح در کجا واقع و شرارت مردمان
تا چه پایه و اصل ایشان از کجا بوده است لهذا مختصری از حقیقت حال این قلع و مردمانش در آخر این اشارت
میکنیم قلع در میان صحرائی بسیارانی که اول زکستان در جنوب خیز و شمال بخورد و شمال غرب
مشهد و مشرق استرآباد واقع است بعد از آن شهر بخورد و در پشت فرنگ بل تجاوز است از شهر مشهد و در
صد فرسنگ و از شهر استرآباد هشتاد فرسنگ و از جنوب سی فرسنگ این مسافت را از روی جزایا و صحت
اینجا خوشتریم بلکه از روی تخمین است و نوشته شده است که از نهندترین و شهرترین جمع طوائف ترکانند
در سوابق ایام از نعمت خیزق مابین هم آمده ساکن شده اند و اغلب درین مدت فساد و شرارت شده
سوار الامان را از زمان طایفه شونیه که بیست ساله خراسان و بطلم و غیره می آمدند ابد درین قلع جمع شده
و از امانی قلع بدو ملک گرفته باخت و تاز میفرستند و از عود سالانه تاکنون هر وقت قشونی برای شمشیر و تخریب
این قلع مامور میشد چون بون خرم و احتیاط بر قلع ترکان به پیش از وقت خبردار شده خود را بصحرای سی برنگ
و در آن قلع میکشیدند که دست یافتن با آنها ممکن نمیشد بعضی اوقات هم قلع را پناه خود کرده جو را نه مدافه
و جنگ میکردند درین سپهر که با همه لوازم حرب احتیاط ایکنه پیش از وقت خبر نشوند نشون مامور شد
و سهام الدوله طرق خیر آتیا مسدود کرد اینست که مستحقه با بعضی بجهول

پوست
تاریخ دوم شهر جمادی الاول ۱۲۰۵

بتاج نخبش جهان خسرو بلندسیر خوش و مبارک و فرخنده باو عید عید
بزرگ سایه دادار ناصرالدین شاه یکانه داور با عدل بی شبیه و نظیر
غبار در که او سایبان صرخ لبند ضمیر روشن او نور نخبش ماه طیز
ز بس مقارن تقدیر کشته تدبیرش کمان سز که تدبیر او بود تقدیر
کف مبارک او چونکه کوه هوش یقین کنند که ریزد تکرک ابر مطیر
سریر و تاج بیالده بفرق مهمت او که فرق و مقدم او هست فریاد سریر
وجود اقدس او را که آیتی است بزرگ نموده اند بر حمت معشران تفسیر
دعای دولت او فرض بر آن است که شاد و مدحت او امر بر صغیر و کبیر
همیشه تا که بشارت دهد بخلق جهان بفرهی و سعادت بشیر عید عید
بدر که ملک خسروان را و آرد بشارت ظفر و فرهی همیشه بشیر
نود افزون ز هزار و دویست بود قدم خسرو دار الطبع اعد را تو قیر
محمد حسین ادیب اصفهانی

تذکره اوفاد عساکر منصوره شاهان ممالک محروسه و اولاد علیہ ان سلسلہ ۱۲۹۲

افواج قاهره محکمت
فوج
تومان شماره

شکل و هیئت		عمر و راسب		نوع و اجازت و توجیهات	
رنگ	کرم رنگ	ساکن	بیار	سن	۱۲۴
ابرو	بید	مخال	صفا	تاریخ ترقی و ارتقاء	۱۲۴
چشم	ساز	ولایت	طهران	منصب	
پنی	کبود			عمر	
سپل	دارد	طایفه	پار	شان	
ریش	دارد	دسته	۱۲۴	جواب	
قامت	مورق و غیره	جود	۱۲۴	تحقیق	
قطر		مزه	اول بیدارم		

صورت بن ستانی که در حضور مبارک میزند

شاه عالی العزیز

تاریخ سه شنبه یازدهم شهریور ۱۲۹۹

دسته پنجم شش در میزند	
اسمان حضرت شیری در دروازه	سار
کوکب خاندان کربلای معلی	حضرت دلا امیر
مشهور بر بار و کدو سر کعبه کربلا	کوزلین قدرت کوزلین قدرت
کجوران پستک	کوکب ران قدرت کعبه کربلا
کوکب ران پستک	کوکب ران پستک
دسته ششم کعبه کربلا در میزند	
اسمان حضرت کعبه کربلا در دروازه	سار
کوکب ران کعبه کربلا	حضرت دلا امیر
کوکب ران کعبه کربلا	کوزلین قدرت کوزلین قدرت
کوکب ران کعبه کربلا	کوکب ران کعبه کربلا
دسته هفتم چهار در در میزند	
اسمان حضرت کعبه کربلا در دروازه	سار
کوکب ران کعبه کربلا	حضرت دلا امیر
کوکب ران کعبه کربلا	کوزلین قدرت کوزلین قدرت
کوکب ران کعبه کربلا	کوکب ران کعبه کربلا
دسته هشتم کعبه کربلا در میزند	
اسمان حضرت کعبه کربلا در دروازه	سار
کوکب ران کعبه کربلا	حضرت دلا امیر
کوکب ران کعبه کربلا	کوزلین قدرت کوزلین قدرت
کوکب ران کعبه کربلا	کوکب ران کعبه کربلا

تصویر ۶

بسم الله الرحمن الرحيم

دسته زنت مدینه
بیت انیس و...
...
...

منت خدای را که آنچه سالها در نظر داشتیم امروز چون تعالی از قوه فضل آمد و بانجام آن مقصود محبت عنایات الهیه قوی شدیم ز بی روز مبارک میبونی که فرستاد

مجلسی که رشته های امروز دینی و مملکتی را بهم مربوط و متصل میدارد و این مابین دولت و ملت را امین و محکم می سازد مجلسی که منظر افکار عامه و احیای امانت است

کنعان حال و داد شخص تا یون باست در حفظ و ادایی که ذات واجب الوجود بکف کفایت سپرده امروز روزی که بروداد و اتحاد مابین دولت و ملت استوار و میسر و سازش

برسانند و محکم گذارده می شود و امروز روزی است که یقین داریم روپوشای محترم ملت و وزرای و لشکر دولت و ایام و تجار و عموم عبادی این مملکت است

در ترتیب تنظیم و اداره دینی و سیاسی اصلاحات لازمه تهیه اسباب لازم امنیت و رفاهیت قاطبه مالی و وطن با کوشش بی دریغ منظور می آید پسندید و مصلحت

امالی و مملکت البته میداند که نیست اساسی که خطرات شخصی و محمل نشود و با عرض مانای فاسد نکند و حالا بر خاستگان است که تکالیف خود را در آنچه منظور است

وقت است انجام بدهند بدیهی است که بچگونه از شما منتبختین اشخاص ندید بگروا مطر تفریق و رجحانی که از حیث اخلاق و معلومات اغلب از مردم و آید

باعث طمس آن خاطر و وقت قلب است و جادو تو را بریم با کمال انش و پیش منقرضی این جاذبه متعین قدم خواهیم زد و تکالیف خود را با کمال صداقت در سستی

ولی با وجود این چون قاطبه مالی را مثل ستره از آنج دور است و نیک بدانها را نیک بد خوون میدانیم در خوشنوی و سبوت و غم و الم آنها میسیم

خاطر شمارا این کلمه معطوف داریم که تا امروز نتیجه اعمال هر کدام از شما ناقص یا خودتان بدوس ولی از امروز شامل حال هزاران نفوس است که شما را از خواب کرده
درست نظر که شما با خلوص نیت و پاکی عقیده دولت و ملت خدمت نمایند از اموریکه باعث فساد است احتراز نمایند پس با یک کاری کنید در پیش است
سرمند و نخل نباشید این بند نصیحت را با بیچوخت فراموش نکنید و آئی از مسئولیت بزرگی که بر عهده گرفته اید خافل نباشید و بدانید که خداوند تعالی ناظر حق تعالی اعمال
و حافظ حق و سخاوت است خدا همراه شما برودید مسئولین که بر عهده گرفته اید با صداقت و درستی انجام دهید و غصه و کینه را برتال و در وجه با نظر دارید و اگر با این همه بر شما عظم

تصویر ۸

بسم الله الرحمن الرحيم

دست نوبت
بدره
تاریخ
۱۳۰۵

Handwritten signature or initials

مشت خدای را که آنچه سالها در نظر داشتیم امروز چون تعالی از قوه فضل آمد و بانجام آن مقصود محبت معنایات الهیه قی شدیم زهی روز مبارک یونانی که رفتی متاسف است

مجلسی که رشته های آموزدنی و مکتبی ابرام مربوط متصل میزد و اولین ما این دولت و ملت را متین و محکم می سازد مجلسی که منظر فکر جامعه و استیجابات انالی مملکت است

کتابان عدل و داد شخص نمایان است در حفظ و ادب یعنی که ذات واجب الوجود بکف کفایت سپرده امروز روزی که برود داد و نداد ما این دولت و ملت است و چه می شود و اساس

بر شانل و محکم گذارده می شود و امروز روزی است که یقین داریم پرورش میسر است و وزارت و لشکر دولت و آید و عیان و تجار و عموم نمایان است و مملکت است

و ترتیب تنظیم و در وقت و اسباب اصلاحات لازمه تهیه اسباب لازم است و نهایت قاطبه مالی وطن با کمبود شدید معنی منظوم است به شند جز مصلحت

انالی و مملکت البته میداند که نیست اساسی خطرات شخصی و محل نشود و با عرض نفسانی فاسد نکردد حالا بر شتاب کان است که تکالیف خود را در آنچه منظور است

وقت است انجام بدهند بدیهی است که بچگونه از شما استنجین شتاب نشد مگر بواضع تقوی و رجحانی که از حیث اخلاق و معلومات اغلب از مردم است

باعث طمس این خاطر و قوت قلب است و جادو اثر دریم که با کمال انش و پیش منرضی این جا به قصد پس قدم خواهید زد و تکالیف خود را با کمال صداقت درستی

ولی با وجود این چنین قاطبه مالی را مثل ستر از آن خود است دریم و نیک بدانها را نیک به خود ان می دانیم در خوش شگونی و سبزه و غم و الم انما سیم

خاطر شما را باین نکته معطوف داریم که تا امروز نتیجه اعمال مبر که ام از شما با نقطه یاد بخودتان بود پس ولی از امروز شامل حال هزاران نفوس است که شما را از خواب بیدار کرده است

تصویر ۹

جای آن دارد که کردون اندرین هم خون بارد
 لبك بر تخت هاپون شه نوجون بارد
 ایدرینا که جرخ شیده کر همچنان که عادت
 دریناوست دستبردی سخت درانجمن سلاطین
 نمود و ترکازی کشتاخ وار در خیمه ملوک
 آورد . تاج و تخت کیان را از وجود خسرو
 عالم آرا برداخت . آسمان دولت ایران را از
 بیکر آفتاب (داده نظر) همی ساخت . جمعه
 عدل و انصاف را از کرسی استقامت خود بر
 انداخت . (کتابجهم القدر الناب) (ولا
 یتع الباب والحاجب) ایدرینا که بیدر تاج
 دار ملت ایران دیهم شاهی را بدرو دخواست .
 و جهانی را از نام خود بر خاک سپه نشاند
 درین آن خوی نیک و دامن پاک و طبع عالی و
 سرشت مصفا . درین آن کوه علم و کنجینه
 صبر و محزن داد و کان قنوت . درین آن
 چهره پرشوم که خائن دولت از مشاهده آن
 آژرم کردی
 درین آن لطف بیسان که خاطر بندگان را به
 بود گرم گرم فرمودی
 درین آن بزرگی آن دستگاه
 درین آن همه تخت و فرو کلاه
 درین آن سر و افسر و زور و فر
 درین آن بودی جهانن همزیر بر
 درین آن سختگوی شادمان

درین آن دل و روی روشن روان
 درین آنسرو کلاوی درفش
 درین آن همه تیغ های بخت
 این شهریار بزرگ انار الله برهنه رانانر پیشمار
 و فضا بل بسیار بود من جمله در علم سواری
 و تیر اندازی با بیدر و الا بیارش طاب تراه
 سکه درین میدان کوی سبقت از طرسان
 جهان میبود رتبه بر تری و بقولی براری
 داشت ترکی و فارسی را که زبان کشوری بودند در
 کال - لاس و فصاحت تکلم می نمود و زبان فرانسه
 را در غایت خوبی اخذ فرموده و بدان مکالمه
 می نمود تا آنکه بودرشته دادرا از کف نکسبخت
 و خون مردم بر خاک تیره و بخت . پشاهد
 غفلت هم آفتوش شد و از ازدواج دختر
 روز منتر خرد را بی هوش نکسرد
 مختصر تاریخ زندگانی آن دادگر نیکو نهاد
 ان است سکه در روز جمعه چهاردهم شهر
 جمادی الثانیه سنه ۱۲۶۹ از مقام خود ساخت
 کبی را فروغ بخشید در هجدهم ذی الحجه سنه
 ۱۲۷۸ تشریف ولایت عهد بر بیکر مبارکش
 راست کردید در شب هجدهم ذی القعدة
 سنه ۱۳۱۳ در دارالسلطنه تبریز زمام سلطنت
 ایران را بورات و استحقاق در دست گرفت
 دو پکنه بیست و پنجم ذیحجه از همان سال در
 دارالخلافه طهران برار بکشای جلوس فرمود

در شب چهارشنبه ۲۵ ذی قعدة سنه ۱۳۲۴ براده قادر بیون و مشیت مالک
 الملك حقیق مستوف دیوان قضا طومار حسابش در نوشت و اختر
 عرض دو مرتب تیشی متواری کشت
 چهار کوه کس از وی بسجز بنشستند
 کر آن چهار بود ذره شفا نرسید
 طیب وزاهد و اختر شانی و امونکر
 بداروی و بدما و بطالع و تمویذ
 سه کرت بجهت استعلاج و ملاقات صاحبان تاج تشریف
 فرمای بلادارویا شد در تختین در سال هزار و سیصد و هفده بود
 دومین در هزار سیصد و نوزده و سوم در هزار و سیصد و بیست
 و سه در همة این اسفار سلاطین قرنک حضرتش را بچمن قبول
 تلقی فرمودند و دانشمندان غرب ذات پاکش را به بزرگی ستودند .
 خاطر خطبش بصحبت اهل ادب راغب و در ترویج معارف عالم بود
 و کلامه در موقع مقتضی وقت کرامت را و صرف تفریح و نشاط
 سبب و تخریب فرمودی در تاسیس کارخانجات و از یاد مناسبات رغبتی
 کامل داشت یکی از آثار فرخنده این شهریار که ذکر خیرش کلام
 دانا این را قدم مکرو است و مشتمل خردمندان را نافع مشک و شامه عنبر
 آن است که دوهنگام جلوس اعلی حضرتش بجز (روزنامه ایران
 و اطلاع) (و ناسری) تبریز و جریده (اختر) سکه در
 اسلامبول طبع میشد روزنامه یاری در ایران نبود و در عهد
 دولت وی صاحبان جراید بعدی آزاد شدند که هر کس خامه
 بکف داشتی نامه از تبریز کاشتی
 چنانکه سندی گوید (بلبلان را دیدم که بنالش در آمده بودند از درخت
) و بگجان از کوه و غولکان در آب و بهایم درین
 از مدارس نیز جز مدرسه (دارالفنون) و (فطای) که آن
 مردود جز و دواتر دولتی بودند جامی که اساس تربیت و تحصیل

ارام فراهم شود در نبود نجات مقدس آن شهریار سعادت مند
 طبیب الله ربه خاطر مردم را بشلم و تربیت اهل خود چنان ترغیب
 نمود که درین مدت ده سال و یازده ماه دوره سلطنت وی عده
 مدارس در مرکز خلافت از جهل در کسکشت و در اغلب
 بلاد ایران دارالعلوم بنشاند خائنان دولت چندانکه - استند
 بشوایب انحراف تقاضیه خود خاطر آن خسرو تاجدار را از انحصار
 سیاه معارف منصرف نمایند شهریار هنر دوست برد سانس و
 وسوس ایشان اعتنای نمود اما بزرگترین اثری که از آن پادشاه
 عادل بر جلی ماند این است که در خانه عمر خود قاعه بر بیکر
 استبداد خود و چار تکبیر بر مستان کبار زد . پایه سلطنت را در
 خاندان جلیل خود استوار و در عیال ارباب سبب مجلس ملی امبد و او فرمود
 تا محبوب وطن گشت و قبله مرد و وزن شد . بیست مایون تقوس
 مقید را از حلقه زنجیرستم از اد کرد . و یازده هزار پهل سریع خاک
 کشور خود را باب عدل و مروت آید نمود . نام مقدسش در قتر تاریخ
 ملوک گذشت و آینده را مین ساخت . و ذات هاپونش را بیت
 نوشیروانی بر طارم گردون بر افراخت
 تو میدار شه مظفر مرد شاه پندل و دادی میرد
 عالمی را گرفته بود پندل رفت تا عالم دگر کبر
 پس برستی گوئیم که خسرو منفور و میرور انار الله برهانه با آن همه
 کردار نیک و اخلاقی ستوده و شهبم مرتبه و آثار خجسته که در
 صفحه روزگار برجای نهاده هرگز در زمره رفکان محسوب نخواهد
 شد (نوشیروان نمرود که نام لکوک گذشت) خاصه اکنون که
 سر برودیم و چتر و نگین از بر نوزات اقدس و فروغ کهر پادشاه حضرت
 قد و قدرت قهرمان الما و الطین و غیث الملة و الدین (محمد علی شاه)
 خلد الله ملکه و سلطنته همی نازد . و آسمان کیود با همه احترام
 رد اطاعتش همی باز د

بریده در روی خات و ایام قبای خسروی او را براند
 در خشد در قبای خسروانی هاپون بیکرش چون پادشاه در جام
 ابرایان را واجب است که از دستالی را شکر گویند که اگر باقتضای
 مصاحبت کشورین را از سوك بد و تاجدار خود دفاع قبسی بر دل نهاد
 زخم آن را بر جرم الطاف شهنامه جوان بخت بیدار دل التیام بخشید
 بخت جوان هم عنان شاه جوان شد
 آب جوانی مجوی ملک روان شد
 و این شهرار عادل جوان بخت قبل از آن که توسن شاهی را در زبردان
 کند و مد سلطنت را بخدمت میمون خود زب و آیین دهنحق بزرگ
 برگردن برد و کلان مردم این خاک ثابت فرمود و باری گران
 از دوش مرد و زن ابرایان برداشت . توفیق قانون اساسی مشهور تخانه
 ملی را بطهران امضای بدرتاجدارش انار الله برهانه موشح ساخت و منق غنیم
 بر بناهندگان کشور خود گذاشت انک اداره (مجلس) و اینست
 اقدس ابرایان را در سوك آن شهریار نگو نام کامکار بربان تعزیت
 عرضه نمود که ای شاهنشاه بزرگ ایزد غنار پاک روان خسرو
 مغفور را از روح و در بمان سکاستان نمیم خرم و بر خوردار و
 پایه تخت میبونت را پاینده و استوار فرمایید چشم کشورین با روغ دوی
 تا پایت روشن است و بیت الاحزان ما از چهره درخشانان گلشن
 (تو آن جامی در این فرخنده بیکر)
 (تو آن لودی درین تابنده هیکل)
 (نوجون بر جانی او بر جاست تاختر)
 (دو بیانی کند جز چشم احوال)
 برادران وطن را بیز در این روز جلیل و نام بزرگ تمسبت گویم
 همه در زیر سایه شاهنشاه بزرگوار غبار بیبسی از چهره بر
 افتانند و خاطر گرامی از قبدم برهانند
 (که نعل شاه جهان شد دوی دانگ کن) (در باره ماد ب الممالک)

تصویر ۱۰

جنب عرف صدر عظیم
 رایت دستخط کرده بود
 کائنات شده ماده رتبه چهارم
 از خودمان از نشانه مرحوم اندوده بر پایه
 رایت که وقت بر این تصور کنند
 که وقت نماز برود دارد رتبه برای عرف صدر
 تیسر مجلس بر ذریعته دولت ایران در حدود
 شرطه صاحب کسب و معیشت
 داشته زنی بوده است که قوانین
 حکومت و کسب و معیشت
 داده داشته در وقت بیغ هر دو که از
 دستخط ما در درجه رتبه
 در ذریعته اربعه
 ۱۳۲۴

جناب آرف صدر اعظم

از آنجا که حضرت آیت الله العظمی آقا میرزا محمد باقر صاحب کتبات

کتابت کرده و شخص این آقا حافظ حقوق قاطبه الاما ایران در عیال بر حدیث حقان فقر داده اند در این نوع

تشکر و برابر رعایت دینت قاطبه الاما ایران پیشه و پند باید دولت سعادت تقصیر

چرا که از درود خاتم ششم مجلس شورای ملی آیت الله العظمی آقا میرزا محمد باقر صاحب کتبات

بجای طبقات رفته در در اندک مدت این تشکر تنظیم کرده در مقام آیت الله العظمی آقا میرزا محمد باقر صاحب کتبات

بیت وزارت متکونه با در حدیث کتبات سعادت و خوشتر ایران خواهد گشت دیگر

عبارت خود در خیر دولت وقت به حال عامه و رعایت قاطبه الاما ملک به شخص آیت الله العظمی آقا میرزا محمد باقر صاحب کتبات

در نوع خواهد گزیده شد به بیست و پنج این خط مبارک نماند و رعایت این مجلس آیت الله العظمی آقا میرزا محمد باقر صاحب کتبات

بعضی از این آیت الله العظمی آقا میرزا محمد باقر صاحب کتبات در حدیث کتبات سعادت و خوشتر ایران خواهد گشت دیگر

هفته در ملک و خواهد آیت الله العظمی آقا میرزا محمد باقر صاحب کتبات در حدیث کتبات سعادت و خوشتر ایران خواهد گشت دیگر

بیت حدیث آقا میرزا محمد باقر صاحب کتبات در حدیث کتبات سعادت و خوشتر ایران خواهد گشت دیگر

بیت حدیث آقا میرزا محمد باقر صاحب کتبات در حدیث کتبات سعادت و خوشتر ایران خواهد گشت دیگر

تصویر ۱۲

ازباغ حضوری

حضور اعضای انجمن محترم ملی دام بقا بهم بعموم ملت آذربایجان مرده می دهیم
که بروشناء چشم عموم مشروطیت پرستان قانون اساسی مقدس و مبارک آن باامضا
وصحة همایونی اعلا حضرت اقدس شاهنشاهی خلدہ اللہ ملکہ رسید و روح تازه
در قالب ایران دمیده شد و خوش بختانه بعد از آن که امروز صبح قانون اساسی
حضور شاهانه توسط یک هیئت از مجلس مقدس تقدیم شد ذات شاهانه پیش
از دو ساعت معطل فرموده و فوراً پس از قرائت امضا فرمودند خادمان مات
وکلائی آذربایجان

— ﴿ دستخط هایون اقدس اعلیٰ نص بر مشروطیت ایران ﴾ —

برکله هوشمندان دل آگاه صیحة عالم عموماً و بر هموطنان خیر و بصیرما خصوصاً پوشیده و مستور نیست و مکرر گفته ایم که امضای اصول قوانین سیاسی این مملکت با صیحة شاهنشاه مبرور انارالله برهانه از برکت انفاس مقدسه و توجهات کامله این شهریار عالم‌قادر و پدرو ناجدار بزرگوار ما خلدالله ملک و دولته بود و همگان تصدیق دارند که این یاد شاه جوان بخت از آن روز که مالک تخت و تاج کسان گردید نیت پاکش از همه جهت مصروف راحت خلق و آسایش رعیت و تشدید مبانی ملک و ملت بوده است مکرر شفاهاً فرموده اند که (وکلای ملت چرا کار نمیکند ! و چرا مشغول تسویه امور نمیشوند ! تا مانیز جداً با آنها همراهی کرده مفاسد ماضیه را اصلاح کنیم شاهد مدعا دستخط هایون است که بر حسب استدعای حجج اسلام و مجلس شورای ملی در خصوص مشروطیت دولت و سلطنت قویمة ایران صادر شده و برای آگاهی کلیه ناس شرح آرا ذیلا نکارش داده و نامه مجلس را بدین زیور مزین و مظهر زیبایییم نامه مردم بخوانند و سپاسبون تصدیق کنند که این شهریار سعادتمند ربه خود را با امپراطور ژاپون برابر ساخته است چنانچه نکارنده روزنامه (اللوا) جناب مصطفی کامل پاشا که یکی از اعظام سپاسبون ملت اسلام است مقام مقدس این مرد پادشاه را برابر و مساوی دانسته اگر چه ترتیب نکارش ما بر آن بود که این ملاحظه همبون را در ضمن مذاکرات مجلس شورای ملی در موقع خود نکارش آید ولی بملاحظه اینکه مشترکین عظام در انتظار زیارت آن نمائند با کمال سرعت در این ورقه درج و منتشر ساختیم تا بملاحظه آن چشم و دل را روشنی داده بقای ذات هایون و دوام سلطنت سعیده را در خاندان مقدس ایشان از حق تعالی مسئلت نموده بدانند که از این تاریخ مملکت ایران در ای شرف و اعتبار است و اعلیحضرت شاهنشاه مؤید و الا کهر در کشور خود شهریار خواهد بود این است سواد دستخط هایون خلدالله ملک.

جناب اشرف صدر اعظم سابق هم دستخط فرموده بودیم که نیت مقدسه مادر توجه با اجرای اصول قوانین اساسی که امضای آرا خودمان از شاهنشاه مرحوم انارالله برهانه گرفتیم پیش از آن است که ملت نتواند تصور کند و این بدیهی است از همان روز که فرمان شاهنشاه مبرور انارالله برهانه شرف صدور یافت و تأسیس شورای ملی شد دولت ایران در عداد دول مشروطه صاحب کفایتی نوسبون بشمار میساید منها ملاحظه که دولت داشته این بوده است که قوانین لازمه برای انتظام وزارت خانها و دوائر حکومتی و مجالس بلدی مطابق شرع محمدی ص نوشته آن وقت بوقع اجرا گذارده شود عین این دستخط ما را برای جنابان مستطابان حجج اسلام سلمه‌مالله تعالی و منتخبین شورای ملی ابلاغ نمایند ۲۷ ذی حجه ۱۳۲۴

اسامی اعضاء مجلس شورای ملی ایران

اسامی	اسامی	اسامی	اسامی
حاج میرزا آقاها آقاجان	حاج میرزا آقا آذربایجان	حاج شیخ حسنعلی غلابنده	صنیع الدوله
حاج محمد حسین بختیاری	حاج امام جمعه	امداد غلامرضا بختیاری	وفاق الدوله
آقا شیخ عبداکبر بروجردی	حاج میرزا محمد آقا	حاجی عبدالوهاب کلاه دوز	حاج لیلین الدوله
میرزا سردار شاه حاجی محمدالحکما	حاج میرزا اسماعیل اصفهانی	مشهدی باقر طالع	صداقی حضرت
میرزا محمدعلی باقرخان	ادیب التجار	آقا شیخ حسین	حاج سید نصرالله
آقا محمدعلی باقرخان	آقا میرزا هادی جوهری	آقا شیخ حسینی ارسنی دوز	آقا میرزا طاهر
حاج محمد نوری تبریز	حسام الاسلام کلان	حاج سید آقا تیر فروش	آقا سید محمد تقی
حاج شیخ عباسعلی اسفندی	دکتر التجار	ملا حسن وارث	مرتضی قلیخان
میرزا عبدالحکما تنگ	حاج میرزا احمد	میرزا حسین قلی سبک فروش	یعنی میرزا قلی اسفندی
میرزا سید علیقلی دماوند	دکتر وکیل	حاج عباسعلی خزاز	امدالله میرزا
آقا شیخ ابراهیم حمزه	آقا سید جعفر فارس	میرزا محمود جوانساری	مظفر الملک
آقا میرزا حسین شهیدی قزوین	آقا شیخ بونف فارس	آقا سید مهدی	محمد السلطان
آقا میرزا حسین طبیب قزوین	میرزا آقاها آذربایجان	آقا سید مصطفی مسار	آقا میرزا محسن
آقا نظام السی کلان	حاج میرزا آقاها آذربایجان	امین التجار کردستانی	حاج شیخعلی نوری
آقا سید محمد حسن کلان	حاج میرزا آقاها آذربایجان	حاج محمد تقی بیکار	مصطفی خان
وزیر الرعیای همدان	حاج میرزا آقاها آذربایجان	حاج علی اکبر طباطبائی	حاج سید باقر
حاج ملک محمد کرمانشاه	حاج میرزا آقاها آذربایجان	دکتر ولی الله خان	سید الحکما
مؤید الوزراء کرمانشاه	حاج میرزا آقاها آذربایجان	حاج سید محمد سعید ساز	حاج محمد اسمعیل آقا
میرزا علیقلی کرمان	حاج میرزا آقاها آذربایجان	حاج محمد باقر ضلع	حاج مین التجار
معاون التجار کرمان	حاج میرزا آقاها آذربایجان	آقا سید حسین بروجردی	حاج محمد علی
شمس الأطباء کرمان	حاج میرزا آقاها آذربایجان	میرزا احمدخان زرگر تاشی	حاج محمد تقی شاهرودی
آقا میرزا حسن کرمان	حاج میرزا آقاها آذربایجان	امداد حسن ممدار	آقا میرزا محمود اسفندی
مؤید الممالک بروجرد	حاج میرزا آقاها آذربایجان	مشاور الملک	حاج سید مرتضی مرتضوی
ناظم امداد ملایر	حاج میرزا آقاها آذربایجان	حاج شیخ اسمعیل بلور فروش	محقق الدوله
حاج محمد محمود باقر خراسان	حاج میرزا آقاها آذربایجان	آقا میرزا مصطفی آقا آذربایجان	میرالملک
	حاج میرزا آقاها آذربایجان	مشاور الدوله	رئیس چشمید
	حاج میرزا آقاها آذربایجان	شرف الدوله	حاج سید محمد مرالی
	حاج میرزا آقاها آذربایجان	آقا سید حسن تقی زاده	حاج سید ابراهیم
	حاج میرزا آقاها آذربایجان	حاجی میرزا ابراهیم آقا	خانمحمد از اهرم و...

رئیس

جناب صنیع الدوله

نایبان رئیس

جناب وثوق الدوله

جناب حاج امین الضرب

رئیس دفتر

جناب صدیق حضرت

مذشیان

جناب میرزا طاهر

جناب آقا سید محمد تقی هراتی

جناب مرتضی قلیخان

جناب حاج سید نصرالله

طهران

علما

جناب حاج شیخعلی نوری

جناب آقا میرزا محسن

طلاب

جناب آقا میرزا طاهر

جناب حاج سید نصرالله

اعیان و اشراف

جناب حسن علی خان

جناب صدیق حضرت

جناب صنیع الدوله

ملاکین

جناب حاج سید باقر سادات اخوی

جناب سیدالحکما سادات لاریجانی

شاهزادگان

نواب والا اسد الله میرزا

نواب والابحیی میرزا ثقة السلطنه

قاجاریه

جناب حاج امجد السلطان

جناب معظم الملک

تجار

جناب حاج امین الضرب

جناب حاج محمد اسمعیل آقا

جناب حاج محمد تقی شاهرودی

جناب حاج محمد علی شال فروش

جناب محقق الدوله

جناب آقا میرزا محمود اصفهانی

جناب حاج سید مرتضی مرتضوی

جناب حاج معین التجار بوشهری

جناب مخبر الملک

جناب وثوق الدوله

اصناف

جناب حاج سید ابراهیم سادات اخوی

جناب حاج میرزا ابراهیم خیرطوباشی

جناب میرزا احمد خان زرگر باشی

جناب حاج شیخ اسمعیل بلور فروش

جناب حاج سید آقا نیر فروش

جناب امین التجار کردستانی

جناب مشهدی باقر بقال

جناب ملا حسن وارث

جناب استاد حسن پنجملی معمار

جناب حاج شیخ حسنعلی علاقه بند

جناب آقا سید حسین بروجرودی

جناب آقا شیخ حسین سقط فروش

جناب آقا شیخ حسینعلی ارسنی دوز

جناب میرزا حسینعلی سیکاری

جناب حاج عباسقلی خباز

جناب حاج عبدالوهاب کلاه دوز

جناب حاج علی اکبر طباطبائی

جناب استاد غلامرضا یخدا ساز

جناب حاج سید محمد صرافی

جناب حاج سید محمد ساعت ساز

جناب حاج محمد ابراهیم وارث

جناب حاج محمد باقر شمع

جناب حاج محمد تقی بنکدار

جناب آقا سید محمد تقی هراتی

جناب میرزا محمود حو انساری

جناب مشاور الملک

جناب آقا سید مصطفی سمسار

جناب آقا سید مهدی

جناب دکتر ولی الله خان

مال متوعه

جناب ارباب جمشید وکیل زردشتیان

ولایات

آذربایجان

جناب حاج میرزا ابراهیم آقا

جناب احسن الدوله

جناب حاج میرزا آقا

جناب حاج امام جمعه خوی

جناب آقا سید حسن تقی زاده

جناب شرف الدوله

جناب آقا میرزا فضلعلی آقا

جناب حاج محمد آقا حریری

جناب مستشار الدوله

نواب والا هدایت الله میرزا

استرآباد

جناب حاج شیخ غلام حسین

جناب حاج محمد تقی

اصفهان

جناب ادیب لتجار

جناب حاج سید اسمعیل ربیری

جناب مرتضی قلی خان

جناب آقا میرزا هادی جواهری

بجنورد

جناب حاج محمد حسین

بروجرد

جناب مؤمن الممالک

ترشیز

جناب احتشام الاطبا

تنگابن

جناب میرعماد الحکما

دماوند

جناب میرزا سید علی تقی

خمسه

جناب آقا شیخ ابراهیم

خوانسار

جناب حاج شیخ محمد باقر

سمنان

جناب میرزا سید ابراهیم عمید الحکما

شیراز

جناب میرزا ابوالحسن خان

جناب حاجی امین الرعایا

جناب ثقة الاعلام

جناب فخر السادات

جناب حاج قوام دیوان

جناب آقا سید محمد جعفر

جناب آقا شیخ یوسف

عربستان

جناب آقا سید علاء الدین

فیروز کوه

جناب اشرف الادبا

قم

جناب فتح الله خان

جناب حاج ابوالاحمد

قوچان

جناب حاج میرزا آقا بابا

قزوین

جناب آقا میرزا حسین شهیدی

جناب آقا میرزا حسین طبیب

کاشان

جناب میرزا سید حسن

جناب آقا نظام الدین

کرمان

جناب میرزا حسن

جناب شمس الحکما

جناب شیخ محسن خان

جناب معاون التجار

جناب آقا شیخ یحیی

کرمانشاهان

جناب حاج ملک محمد

جناب مؤید الوزراء

کیلان

جناب حاج بحر العلوم

جناب حسام الاسلام

جناب دبیر رسائل

جناب وکیل التجار

مازندران

جناب آقا محمد علی

جناب مفتخر الممالک

مشهد

جناب رئیس التجار

جناب حاج میرزا عبدالعزیز

جناب حاج میرزا علی آقا

جناب حاج سید علی تقی ناظم الاملاء

نواب والالسان الحکما

مالیر

جناب ناظم العلما

نط

جناب صدر العلما

همدان

جناب وکیل الرعایا

یزد

جناب آقا شیخ عبد الکریم

بجانبه ۲۸ شهر جمادی الاخره ۱۳۲۵ بموجب دعوه از انجمن اصلاح تمام
نمایندگان انجمن های طهران چهار ساعت بغروب مانده در محل انجمن من پور
تشریف فرما شدند و با اتفاق آراء سائمه منتخبان با بصیرت انجمن ها عرضیه
ذیل را بمجلس مقدس شورای ملی شهبالله ارکانه عرض و تمام امضا
نموده تقدیم داشتند

اسامی انجمن ها که نمایندگان خود را فرستاده بودند از این قرار است ﴿

— §۱۰۰ — تمام انجمنهای پای تخت ایران — §۱۰۱ —

حضور (حجج اسلام : ووکلاء گرام) بانهایت تأسف عرضیه مبدارند
که اتفاق سرحدی اروپه و تخطی عشایر سرحدات سبب قتل چندین
صد نفوس و اسارت و غارت چندین خانمان شده است امروز تمام نمایندگان
انجمنهای متحده متفقاً عرض و تنظیم مبدارند که (حجج الاسلام مدظلم
ووکلاء گرام دام بقائهم) معجلاً و جداً رفع این غائله و دفع این قضیه را از
دولت قویشوکت علیه بخواهند که دیگر از عدم مواظبت اولیاء دولت اغشاش
در هیچ سرحدی واقع نشود که اطمینان کلی از کابینه وزراء حاصل فرمایند
امید داریم که از حسن اقدامات (مجلس مقدس شورای ملی) شهبالله ارکانه
تکلیف ملت معلوم و تأمین کماله در رفع غائله حالبه و انتظام امور آتیه
سرحدات سایره بدهند امر امر (حجج الاسلام ووکلاء گرام) است

انجمن سعادت طهران انجمن مهدیه انجمن محمدیه انجمن اتحادی شمالی
انجمن محمدیه بهارستان انجمن عراق عجم انجمن غیرت انجمن فاطمیه
انجمن آذربایجان انجمن مرکزی برادران انجمن اتحادیه طلاب
انجمن اتحادیه حسینی انجمن اتفاق انجمن سعادت دروازه قزوین
انجمن برادران دروازه قزوین انجمن اتحادیه اصناف انجمن اتحادیه زرتشتیان
انجمن اتحادیه اروانه تبعه ایران انجمن متحده صرافان انجمن لشکرنویسان
انجمن جنوبی انجمن مستوفیان انجمن مودت انجمن خراسان
انجمن سعادت شهر نو انجمن کوجه ضریان انجمن خیره انجمن متظلمین
انجمن خبایطان انجمن کوجه خرها انجمن سعادت طهران

— §۱۰۰ — (مجا نیت) — §۱۰۱ —

﴿ الشالله جواب هم که صادر شود طبع و منتشر خواهد شد ﴿

((در مطبعه شرق طبع نموده))

سواد دستخط اعلیحضرت اقدس هاپونی

بجس و مشروطیت را شاهنشاه مرحوم ملت مرحمت فرمودند و بعد هم ما خودمان امضای مشروطیت را نمودیم و از آن وقت تا حال هم کمال همراهی و تقویت را داشته و داریم و مجلس را موجب سعادت و نیکیبختی و ترقی دولت و ملت مبدایم مجلس را ما خودمان ملت داده ایم و از خودمان است و شما ها هم پرو این عقیده و این مملکت باید بشاید و حالا که شماها برای خدمت گذاری دولت و ملت حاضر شده اید چه بهتر اسباب کمال خوشوقتی است و ما هم انشاء الله نهایت همراهی و مجاهدت و تقویت را خواهیم نمود و شما هم برای خدمت گذاری بدولت و ملت باید همیشه حاضر باشید و همین طوری که استدعا کرده اید در یک مجلس وزرا بولکلما بشینند و شماها هم حاضر شوید در رفع این انقلاب و نظم مملکت گفتگو نمائید و فراری بدعبد

۱۸ شهریور ۱۳۲۵ عمل مع هاپونی

فرمان خاکبهای جواهر آسای اقدس مبارک شوم بر صبر و کبیر و ضعیف شریف عالی دانی انظر من الشمس است که تمام اعتبار و افتخار و شرف و دارائی غلامان از تصدق فرق فرقدان آسای اعلیحضرت هاپونی ارواحنا فداء و این شجره طیبه است و حتی المقدور سی و کوشش عموم خازندان دولت جلوس آیت این است ترتیبی که پنجاه شصت سال خود خانه زادن و چندین سال آب و اجداد غلامان زندگی مسکونه اند باقی بوده در غل عوالمف نخل الهی و در مهبان و امان بستراحت کنیم بقای این تربیب که نادت در برین عموم جا کران است نمیشود مگر در بقای قدرت و شوکت و ازدیاد ثروت و قوه سلطنت اعلیحضرت شاهنشاهی خدایه سلطانه که امروز قدرت و شوکت سلاطین عظیم الشان روی زمین را می بینیم که بواسطه این اساس مقدس مشروطیت باین عظمت نخل شده اند حالا که این مسئله غمناک و غمناک برهن شد چه چیز غلامان را ملزم به این عرایض کرده است اولاً حق نمک خواره کی چندین ساله که خدای واحد احد شاهد است دیگر تاب و توانی کشیدن این مسائل نماند به عبارتی آخری کفر بجهان و کفر باستخوان رسیده این است در علم شاه زادی از خاکبهای اقدس مقدس هاپونی ارواحنا فداء مستندی میشود که بهانه خود و خدا مسکونت خاطر هاپونی را از خانه زادن مکتوم نذارید زیرا بدلیل که عرض شد بوالله الی الدردک المنتقم غیر از خیر خویشی و بقای همه چیز قبله عالم که بقای همه چیز خودمان است قصد و غرضی نداریم از روشنی یکی باید بگری شود اگر خانه زادن را خیرخواه مسئول بقای این سلطنت مبدایم چنانچه فرداً فرودم بخاکبهای هاپونی کراراً عرض کرده ایم قلب مبارک را باین اساس مشروطیت که نتایج مساعدت و معاونت با همجنوسان برای الین دردول سلطانه اروپا مشاهده میشود سانی و همراه فرمایند و در جبر و احقا بدست هیچ یک از صبر کبیر که شاید هم ندانند و تفهمنند حرکت و قصدی که میکنند بر خلاف این اساس و صلاح نام نیک و قدرت قبله عالم است اهداً قصد و تقدم روحانی فرمایند زیرا که بنام کتب آسمانی و بتاج و تخت پادشاه با اقتدار قسم است که رفتی ها رفته است و آنچه هم باقی مانده با این وضع حاله خواهد رفت و هیچ نمکی برای خانه زادن که سالها نمک دولت را خورده و همه چیزمان از سلطنت قلمبره است بدتر و بالاتر از این نمیشود که با چشم باز و گوش شنوا و پای توانا به پیشم که قبله مقصود و کعبه مبرود منزول بلکه مقدم شود اگر در خاطر قبله عالم این عرایض غلامان بشایه امراض نصابه جلوه مگر شود متفقاً عاجزانه مستندی هستیم که فدویین را از مسؤولیت خارج دانند و به پیچوجی من الوجود اطلاق اسم نوکری فرمایند و این عریضه بعد از خبالات بسیار و مقالات پینهار اخرا لدوائی است که برای افاضه به تکلیف خانه زادی بتظر خانه زاهدان رسیده عرض شد و صراحتاً عرض میکنیم بخدای احد واحد ابواب چاره از هر طرف مسدود است و سلطنت چندین هزار ساله در تلف جا کران صبح است که نمک پرورده دودمان سلطنت و دولت در پشت خانه زاد دولت جلوس آیتیم اما در ایستکه زاده این وطن و شریک این آب و خاکیم شکی و حرف نیست والله اگر باز قدر قلبی انتقال در اقبال با صلاح کار شود از شاه و کما هیچ کس صاحب هیچ چیز نیست آنچه در چاره کوب بقل فدویین دولت رسیده این است که مقرر شود تمام وزرای مسئول در یک مجلس حاضر شوند و از وکلای مجلس محترم شورای ملی هم قدر متد به بیاید با حضور جا سکران تکالیف کلی و جزئی را که دیگر راه هنر و حرف برای هیچکس نماند معین کنند باین معنی که تکالیف عموم از شاه و کما معلوم و محدود نبود و آنچه نتیجه آرا محسوم شد اعلیحضرت هاپونی هم دستخط و امضا کنند باین معنی که دیگر در راه ترقی مملکت و مساعدت در پیشرفت صلاح عموم و اساس مشروطیت حرفی نگفته و رای نهفته نماند و هر کس بخیال خود از کتبی تواند رساند و اگر اعلیحضرت را غیر از آنچه عرض شد رای و ابلی باند صریحاً عرض میکنیم بطور حتم از نوکری و جا کری ما غلامان مایوس بشاید که بنیر از وطن پرستی و ملت دوستی و اطاعت مجلس شورای ملی شیدانه ارکانه تکلیفی و خیالی نداریم و قبله عالم را به مقتضی رای و صلاح خود و گذار خواهیم مسکرد امرام بشدگان اعلیحضرت قدر قدرت اقدس هاپونی نخل الهی خدایه مذکوره و سلطانه است

آصف الدوله	مردار موبد	امیر اعظم	نصیر الملک	مردار امجد
شیر الملک	مردار مضخم	امیر سیف الدین	امین الدوله	وزیر نظام
مردار فیروز	مردار منصور	مجتهد الملک	مدیر الملک	امیر بهادر
امین توفیق شاه	چهار الملک	اجودان بانیه تونخانه	وزیر هاپونی	اجودان باشی کل
علاء الدوله	نظم السلطانه	معبین الدوله	مجتهد السلطانه	سپهبدار

در ایصال حقوق دیوانی هذمه‌السه فوی ثل بر حسب امر مقدس جهان معاع بپوک علی حضرت قدر قدرت اقدس هاجون شاهنشاهی ارواح المالین فده مجلسی منعمه و از وزارت مالیه فصولی در این باب نوشته اند در هر یک از بلاد حکام مکلفند از فرار شرح آن فصول و فتاوی و بیچوبه از این مراتب معینه بقاعد و مجاوز خوردند این است آن فصول معینه از وزارت مالیه برای اطلاعات حکومتی ذیلاً نوشته میشود که امتثالاً للأمر الاقدس الاعلی از همین فرار معمول و مجری دارند

چون مجزی شدن معامه مالیاتی و وصول و ابعاد و جوه دیوانی از حکومت در هذمه‌السه بواسطه حاضر نبودن ترتیبات و قوانین وصول و ایصال مالیات اسباب تاخیر وصول اقساط مالیاتی میشد لهذا فرار بر این شد که در هذمه‌السه فوی ثل مسؤلیت مالیات و ایالات در تحت ترتیب معینی کالی السابق با حکام ذوی لاحتشام باشد

۱ - حکام باید بکنند پیشکار دوست کار کار دان معین نموده اورا بوزارت مالیه معرفی نمایند و اورا مسؤول حسن ترتیب محاسبات و ضبط صورت معاملات و لایق کلاً و جزواً نمایند و همچنین بکنند تحویلدار معتبر از طبقه تجار با غیر آن معین و معرفی نمایند که وجود مالیات یا تحویل و تاجر خارج را تحویلدار از فرار حواله حاکم بپردازد در بعضی محله‌ها اگر وزارت مالیه مقتضی بداند پیشکار مخصوص از دلواخلافه روانه کنند روانه خواهد کرد در این صورت مسؤلیت پیشکاری بر هذمه‌السه خواهد بود

۲ - چون مقرر است که تفاوتها کلاً بحکام جمع شود و برای حکومت و پیشکار از طرف دولت مبلغ معینی بتوان استصوابی و مخارج مرحمت شود حکام باید صورت تفاوتها را تقریباً بقید التزام نوشته هم و در آن وسیله بوزارت مالیه بفرستند صورت مخارج تفاوتها را بحدت و از روی صحت ارسال دارند بعد هر چه حکم شد از آن فرار معمول دارند

۳ - معامه خواه از ایالت مالیات خواه از ایالت تفاوتها را باید بموجب برافه‌تقریبی عملی باشد و بدون سند یا بیتیاری از احدی دریافت نمایند

۴ - مالیات و تفاوتها را و مواعید آن در هذمه‌السه فوی ثل بترتیب معینه معینه خواهد بود ولی بیتیاری علاوه نباید گرفته شود

۵ - هر گاه پیشکار مالیه بملی از کار انصاف شود باید در همان محل مأمورین توقف نماید تا حساب آنجا با اطلاع او دریافت شده باشد تا کار لاحق تعیین و توضیح بشود بعد از این تعیین و توضیح با اجازه حاکم و تصویب وزیر مالیه میتواند از آن محل حرکت نماید هر گاه بدون اجازه و تصویب حرکت نمود علاوه بر انانده‌تقریبی او تحمل برانی تفریح معینه و مورد مجازات و مسؤلیت قانونی خواهد بود

۶ - چون فرستادن محصلین سخت و گرفتار خدمتخانه گرفت در سوابق اینم یکی از کمالات بزرگ بر ریت بوده بعد از این باید این عادات در صورت عدم انتضای ضرورت بکلی متروک شود پس باید موقع ادای هر قسط مالیات را حکومت با اطلاع انجمن های ایالتی و ولایتی اطلاع نماید که در موقع مقرر مودیان ایالت بدی خود را در محل معین تحویل نمایند هر گاه تحویل قسط تاخیر شود تا بنگاه تحویلداران مالیات کامل خواهند نمود که مودی مالیات خود را علاوه توانی بکند در تدارک محل مقرر تحویل کند و اگر تاخیر نیز بنگاه تجاوز کند حکومت حق دارد مأمورین برای مطالبه فرستاده مخارج مأمورین بپردازد که از عدالت خارج نشود دریافت نماید و راپورت موافقی که بان اقدام حاجت شده در وقت دادن محاسبه برای اطلاع بوزارت مالیه بدهند

۷ - در ایالات و ولایاتیکه هنوز تعیین منقده نشده در تعیین مساط حفظ ایالات حکومت کالی خواهد بود حکام باید نهایت مراقبت را نمایند که مباشرین و مأمورین اخذ مالیات معتبر باشند زیرا که مسؤلیت تمامه با حکومت است و باید در احوال مسکات مالیاتی و تفاوتها را که زانیان بگیرند فوراً برای اطلاع وزارت مالیه بفرستند

۸ - جنس دیوانی هر محلی را باید در سرخرمن حکومت مراقبت نماید معمول ساین در محل خود حاضر باشد که بجز در مطالبه مأمورین جنس بتربنی که وزارت مالیه معین خواهد نمود تحویل شود و به مصرف برسد

۹ - ترتیب اقساط ادای حقوق و مخارج دیوانی از فرار دستور العمل علیحده وزارت مالیه خواهد بود قبل از وصول دستور العمل دیوانی نباید خرجی بشود مگر از باب مخارج لازمه فوری از قبیل حقوق قشون ساختن و فراسوران آنهم رسم علی الحساب و بانداژ ضرورت

۱۰ - اقساط خزانه را باید با اطلاع وزیر مالیه تحویل خزانه نموده و برات تحویل بجهت سند خرج دریافت دارند

۱۱ - مخارج فوق العاده بدون سند صحیح که با مسؤلیت وزارت مالیه رسیده باشد قبول نخواهد شد

۱۲ - در آخر سال باقی عمل بر حسب قلمداد حکومت قبول نخواهد شد زیرا که یکی از مهمترین وظایف حکومت وصول و ایصال مالیات است و باید متنی درجه جذب وجهه خود را در این باب بسط بیاورد

۱۳ - سه ماه یکبار باید حکومت صورت مأخوذ خود را از هر محل با صورت آنچه از مخارج دیوانی پرداخته شده بوزارت مالیه بفرستد که معلوم شود چه مبلغ دریافت شده و چه بمصرف حوالات رسیده در ادای اقساط خزانه هر چه تاخیر شود تفریل بر آن تعلق خواهد گرفت و اگر تاخیر از جماعت عدالت خارج بشود بسخنی مطالبه خواهد شد و مخارجی هم بر این مطالبه بانتضای موقع علاقه خواهد گرفت

۱۴ - اسناد خرج باید تماماً قبل از معید در دفتر خانه مبارکه تحویل شود در موفقی که اسناد خرج را تحویل میکنند باید سند حکام و مباشرین از باب مخارجی که بخرج آنها منظور شده در دست ارباب حقوق باقی نباشد و در صورتیکه باقی باشد وجه آن سند بضمیمه دو عشر آن از حکومت مطالبه و دریافت خواهد شد

۱۵ - حکام کل باید نواب و مباشرین جزواً همین فرار دستور العمل داده و آنها را ملزم کنند که از این فرار معمول دارند

۱۶ - در وقت فرستادن محاسبه و اسناد خرج بدفتر خانه مبارکه باید صورت مفاسد ای جز و واقعات در دفتر خانه مبارکه ارائه دهند

۱۸ - هر گاه توسط منتشین مالیه یا وسایل صحیحه دیگر مخالفت در این ترتیبات معلوم شود هر مخالفتی در جانی خود مورد مجازات و مسؤلیت قانونی خواهد بود و کابیه مخالفت از دستور العملهای وزارت مالیه معین

۱۸ - حکم را خواهد داشت

بر حسب حکم کابیه قبول و وفود است مالیات شاهی قبولی با تضام اضافه بیولاتی که تمهید داشته است جزو معامه حکومت خواهد بود و صورت تفاوتها را معمولی بیولات باید بوزارت مالیه فرستاده شود

تصویر ۱۷

اتفاق رجال دولت

بشارت بر عموم ملت

از شهران

رئیس محترم تلکرافخانه دہم مجده امروز کہ روز ہن سال دوم آسپس مجلس شورای ملی است ہمیں شرافت و شمع وجود ہئیت رجال لشکری و کشوری بتلکرافخانه آمدہ و توسل شدہ حکومت جلیہ و کارکداران دولتی و اولیای ملت و عامہ برادران وطنی خودمان اشعار می نثاریم کہ چون از مدتی ہن طرف نامی بلاد و ہرج و مرج و ولایت و طرف و شوارع و وقایع سرحدہ را مردم حل بعدہ اتفاق ہئیت دولت و اولیای ملت نمودہ و اذہان عوام از ان بہت خفا تر سوہن نبود و حل آنکہ ذات مقدس منوکانہ ارواحفادہ از اول ہن اساس لازمہ توجہ و مساعدت را در پیشرفت ہن عطیہ منوکانہ دریغ نفرمودہ اند معذارفہ ہن سؤ ظن برای آسایش خیال عامہ کہ بنای تمام امنیت و آرامش عباد واجب بود بر حسب اجازہ علیہ منوکانہ ارواحفادہ تمام وجوہ رجال دولت از کشوری و لشکری با کلمہ واحدہ بمجلس محترم شورای ملی رفیق و با یک مہر و استقلال بحت آمیز اتحاد و مودت ہئیت رجال دولت را پذیرفتہ نطقہای خلی مشفقانہ از طرفین خواندہ شد و تہنہا و تہنیتہا بمنی آمد اتفاق نام و تمام و اتحاد کامل مابین ہئیت دولت و وکلای ملت حاصل و در حقیقت برای طرفین ہن روز اول سال دویم عیدی شمرده شد و حالایاقوہ قلب ہئیت رجال کشوری و لشکری دولت باوزراء مسؤل باتفاق مجلس محترم شورای ملی مشغول کار شدیم و امیدواریم کہ بخواست خداوند و برکت امام عصر عجبالہ قرچہ و توجہات ہمایون شاہنشاهی ارواحفادہ و اتفاق کلیہ دولت و ملت عنقریب تمام اصلاحات مملکت حاصل و اسباب شرف و سعادت کامل برای عامہ ملت صورت پذیر شود در ہن صورت باید حکام والا مقام و کار کداران دیوانی آنجاہم بانجمن ہای ایالتی و ولایتی کہ بر طبق نظامنامہ تاسیس شدہ باشند اتفاق نمودہ و دقیقہ ازدقایق آسایش رعیت و امنیت بلاد و طرف و شوارع را فرو گذار نہ نمایند و صریحاً بدانند کہ ہیچ قصوری من بعد از ہیچ کس پذیرفتہ نشدہ و ہر کس در وظایف دولت و ملت خواهی اندک خودداری بکند بداید کہ گرفتار مسولیت فوق العادہ خواهد بود کہ ملامت چیز بر شخص خودش نخواہد آمد ہن تلکرافی را باطلاع حکومت جلیہ ہر دم ابلاغ نمودہ و نتیجہ را تلکیراف نمایند وزیر مخصوص (آصف الدولہ) (امیر بہادر) (وزیر دربار) (موق الدولہ) (اقبال الدولہ) (علاہ الدولہ) (وزیر ہمایون) (محشم السلطنہ) (سپہدار) (معین الدولہ) (امیر اعظم) (امیر نظام) (نظام المملکت) (وزیر نظام) (سردار کل) (حاجی امین الدولہ) (سردار منصور) (وزیر تشریفات) (ناظم السلطنہ) (سیف الدولہ) (سردار فیروز) (نصر المملکت) و سایر رجال دولت

(سواد دستخط مبارك همایونی)

بتوسط ولیعهد باهالی مملکت آذربایجان تشکیل مجلس شواری ملی و نظامنامه آن را بشما اجازه و مرحمت فرودیم وکلای شهر تبریز و سایر ولایات بطهران بیابند و به ترتیبات کارمشغول شوند و نسبت بعموم متحصنین قونسولگری انگلیس عفو عمومی شامل خواهد شد

(سواد دستخط مبارك حضرت اقدس والا)

اولا از طرف قرین الشرف بندگان اعلی حضرت اقدس شاهنشاهی ارواحنا فداه و از طرف خودم باین اشخاص که در قونسولخانه و مسجد متحصن هستند اطمینان میدهم که درباره آنها عفو عمومی خواهد شد و مطلقا در اذای این اقدامات آنها مزاحمتی از طرف حکومت و غیره نخواهد شد

دویم مجلس شورای ملی را بطوریکه بندگان اعلی حضرت اقدس همایونی بامت اعطا و مرحمت کرده من هم تصدیق دارم و اجرا خواهم نمود و بولایت جزو هم اعلام خواهد شد

سیم برای اعطاء مجلس شورای ملی که اساس آبادانی ثروت و ترقی دولت و ملت است عموم رعیت چه در شهر تبریز چه در ولایات مملکت آذربایجان چراغان بکنند

چهارم در تعیین انتخاب وکلا هم بزودی قراری بدهند که وکلای تبریز و سایر ولایات معین شده را وانه طهران شوند

دستخط حضرت ولیعهد

این چهار فصل که نوشته شده است صحیح است

پنجشنبه ۸ شعبان ۱۳۲۴

(از مصلحت گذار دولت انگلیس بقونسولگری تبریز)

صدراعظم باینجناب اطلاع داد نسخه های چاپی دستخط اعلا حضرت همایونی در اعطاء مشروطیت و ترتیبات مجلس با منای آذربایجان و حکام ولایات فرستاده شد و انتخاب وکلاء در موقع اجراء است شما هم باید پناهندگان و بستنی هارا اطلاع بدهید و توضیح نمائید اجرای وعده های اعلی حضرت شهریاری فقط مربوط بدولت ایران است ضمانت سایر دول در آن باب جایز نیست بگوئید مسلم و آشکار است ترتیب مجلس ملی ممکن نیست مگر بمرور

امضا

فراندوف

(دستخط مبارك حضرت اقدس بجنرال قونسول انگلیس)

مسیو رانسلاو چهار فقره را که اهالی استدعا کرده بودند بر طبق مقررات علیه همایونی مهر و امضا نموده دادم دستخط تکراری را هم فرستادم که باهالی داده همگی مطلع و شکر گذار باشند بطوریکه آنها تمهید کرده اند مطمئنا بروند و بازار را باز کرده مشغول کسب و کار خودشان باشند

امضا

(ولیعهد دولت علیه ایران)

اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَاَنَّا لَاحْفَظُوْنَ

بعد از آنکه تکرافات و احکام کثیفی علماء اعلام و حجج اسلام از ممالک محروسه ایران دایره حرمت مشروطیت و عریض منضرگاه اهالی در استیضاح از ایجاد مجلس شورای عمومی توسط حجج اسلامیه دارالخلافه و امناً دربار جاوید اقتدار از لحاظ مبارک بندگان اقدس هاپونی خلافت ملک و سلطانه گذشت و در بیست و چهارم شهر شوال دستخط آفتاب نقطه هاپونی که بقلم معجز شیم ملوکانه در صدر عریضه علماء عظام و حجج اسلام شرفصدور یافت طبقات اهالی مجدانه مطالبه صورت آن را میکردند عباله برای اطمینان خاطر عموم بطور طبع منتشر گردید تا آنکه عمماً قریب عکس و کرار اینهم اشاعه و توزیع شود

بسمه بآرک و تبارک

جنابان - عظامان حجج اسلام - سلمه الله تعالی عزیز ما همیله وقت بر تقویت اسلام و حمایت شریعت حضرت نبوی صلوات الله علیه بوده و هدست حال صکه مکتوف داشتید تاسیس مجلس با قواعد اسلامیه منافی است و حکم بخرمت دادید و علماء ممالک هم بهین نحو کتاباً و تکراراً حکم بر حرمت نمودند در اینصورت ما هم از انجمنان با کرم منصرف و دیگر عنوان هاجو مجلسی نخواهد شد لکن توجهات حضرت امام زمان عجل الله فرجه در نشر عدالت و بسط مصلحت دستور عمل لازم داده و میباید انجمنان عظام طاعت و از این عزیز خسروانه ما بر نشر مصلحت و رعایت حقوق رعیت و اصلاح ممالک تقاضا نمودن بین اسلام حضرت خاتم النبیین صلوات الله و سلامه علیهم اجمعین اطلاع بدهید (محمد علی شاه قاجار)

بسم اللہ الرحمن الرحیم

بموقف عرض بندگان اعلی حضرت شاهنشاه اسلامیان پناه خلافت ملک و سلطانه مروض میذاریم

در روز دوازدهم شهر حال شوال که کار آذاران دولت جمع کثیری از وجوه علماء و شاهزادگان و وزراً و امرأ و اعیان و اشراف و تجار و حسب الامر احضار بدربار گردون مدار نمودند و از طرف قرن الشرف از دسئیه را باعطای مجلس شورای عمومی و تاسیس قوانین ان ابلاغ فرمودند تمام حاضرین منفق الکامه جواب عرض نمودند که مجلس شورای عمومی منافی با قواعد اسلام است و ممکن الجمع نیست چنانچه برای امین مشاهده کردیم و ما مسلمانان که در تحت اقتدار سلطنت اسلامیه هستیم ابدآ راضی نمیشویم صکه وهنی باسلام و دین ما برسد و در مقابل احکام اسلامیه شاه و رعیت یکسان است و بر همه لازم است حفظ دین و آئین شریعت سید المرسلین صم بعد از آن تکرافات عموم ولایات و ایالات که قریب بدویست صفر بود بعضی تفصیلاً و بعضی بر وجه اجمال فرات شد

و پس از آن احکام حجج اسلام و علماء اعلام و ولایات گوشزد حاضرین شد و عریض عریضه منقلبه در استیضاح از این بایه عثلیه از طبقات علماء و اهل علم و اصحاب و تجار و اصناف که غائب از آنحضرت بودند یکان یکان خوانده شد بعد ذلک کله حضار مجلس از علماء و تمام طبقات توسط جناب شرف صدر عظم عریضه منضرگاه در استدعای انصراف از این عزیمت بحضور باهرالنور ملوکانه تقدم داشتند و پس از استیذان شرفیاب حضور معدت حضور شدند و استندای مجدانه حضوری هم نمودند و بوعده مراسم ملوکانه و قبول استدعای مقصد اسلامی باصدار دستخط انجم نقطه صرخص شدند تا کنون که یوم بیست و چهارم است از ناحیه مقدسه اعلی حضرت هاپونی دستخط آفتاب صدور پذیرفته از انجمن که بحکم حکم خلاق عالم جل اسه و حفظ بیضه اسلام در فروع و اعصار بر عهده سلطان وقت و علماء اعلام است از آنروز تا حال همه روزه از داعیان مطالبه انجام و عدو اصدار دستخط میبایند و داعیان بدفع الوقت گذرانید تا امروز صکه مطالبه زحد گذشت چاره ندیده جز شرفیابی در دربار معدت آثار و بحمد الله نایل شدیم و از پیشگاه هاپونی افاضه بوعده جداً مستدعی هستیم و چون این استدعا از جهت اداء تکلیف شرعی است از صاحب شرع رخصت رجوع نداریم و منضرگاه جداً دستخط آفتاب نقطه در آورده کی اهل اسلام از اضطراب و وحشت و دهشتی که در این مرحله دارند از سده سنیه استدعا داریم قسم بحمیم معظلات شرعیه که ماها بلکه تمام اهالی اسلام این مملکت برای تاسیس مجلس شورای عمومی حاضر نیستند و نتیجه از اجز هدم دین و مرج و مرج و هدر دماء محترمه و هتک نوا میس اسلامیه نمیدانیم الامر امر الاقدس الاعلی مطاع مطاع

تصویر ۲۰

رئیس مطبعه مبارک شاهنشاهی عبدالقادر قاجار

حق طبع محفوظ است

(محل مهر امیر اعلی حضرت محمد علی شاه قاجار خلد الله ملكه)

سوان دستخط جهانمطاع اعلیحضرت قدر قدرت اقدس شاهنشاهی ارواحنا فدا

از روزیکه باقتضای اراده خداوند متعال ولایت عهد دولت ابدآیت ایران مخصوص وجود مسعود همایون ما گردید و سینه مشهور حضور عاطفت ظهور شاهانه بود که رفع مفاسد و معایب و دفع پریشانی و ذمائم موجوده این مملکت شش هزار ساله را که بنزله خانه مسکونی و وطن عزیز ماست جز به نیروی امتزاج قوای ملیه باقوای دولتی و سلطنتی چاره نه و بنیر از معاملات و پارچه جونی عموم اهل این خاک پاک در پرستاری و خدمت باین مادر مهربان تدبیری نیست همالاشب و روز در این مشروع مقدس بای کوبان بوده اندیشه ها در سر و خیالات در نظر داشتیم نا آنکه خود ملت غیرتمند ایران و فرزندان عزیز ما بانیات منوبه ما مساعدت نموده و از پیشگاه مبارک شاهنشاه مرحوم بهرور الله تعالی من حلال النور استدعای سلطنت مشروطه نموده و وسیله روز مقاصد مکتوبه ما به پدر تاجدارمان گردیدند تلگرافات و عرایض کتیبه ما به پیشگاه شاهنشاه مرحوم در تلگرافخانه و غیره حاضر و بیان همدردی ما را بامت خودمان بخوبی اشکار مینماید و بس از اعطای مشروطیت که بظهران آمدیم در امضای قانون اساسی چه رنجها برده و چه زحمات متحمل شدیم تا آنرا باامضای مقدس انشاهنشاه دل آگاه رساندیم و همچنین نوبت تاجداری و سلطنت مخصوص شخص خودمان شد دقیقه از دقائق پیشرفت امور مشروطیت را فروگذار نموده و تمام قوای خود را صرف عظمت مجلس شورای ملی داشتیم ولی درازدستی منرضین و فساد مفسدین در این اواخر بطوریکه همه کار اگاهان میدانند بکلی خاطر ما را بکدر ساخته و تاحدی مأیوس داشت آن ارضاع نا کوار مجلس را ناجی گرفتار بهای کوناکون ایران ندیده و محی این آب و خاک ندانستیم چندی موافق قانون عموم دول مجلس را توقیف داشته و در نوزدهم شهر شوال که خواستیم اقتضای فرمائیم پاره موانع موجود شد که همه عقلا تصویب مینمودند که اگر در آن موقع شروع بانقصاد پارلمان میشد نتیجه جز سفک دماء و اتلاف نفوس نمی بخشید این بود که چندی بتدایر عمليه آن موانع را مرتفع داشت امروز که موقع را مقتضی و مانع را مفقود دیده بانهایت اشتیاق و میل قلبی بموجب صدور این دستخط مبارک موافق همان قانون اساسی بدون ذره کسر و نقصان امر بانقصاد پارلمان داده و مقرر فرمودیم که بک عدده از اشخاص عالم مشروطه خواه که طرف اطمینان درات و ملت باشند بمجلس شورای مملکتی ملحق گردیده و نظامنامه انتخابات را عاجلا حاضر نموده و منتشر دارند و به محض اینکه نظامنامه انتخابات انتشار یافت شروع بانخاب شده و همینکه دولت منتخبین حاضر شدند مجلس شورای ملی در بهارستان افتتاح خواهد شد

تاریخ ۱۸ شهر رجب الثانی ۱۳۲۷ مطابق ۱۹ رجب

محمد علی شاه قاجار

نور در قصر سلطنتی باغ شاه سال سیم سلطنت ما تحریر شد